

hebben, voordat je naar het front terugging. Inderdaad was de telefooncentrale niet ontruimd door de politie, maar geheel bezet. Evenmin werden de gevangenen van de politie vrijgelaten. Op 7 mei kwamen 5000 mannen van de stormpolitie uit Valencia in Barcelona aan en bezetten de stad. George Orwell keek met verbazing naar deze troepen, die slechts dienst deden in het achterland.

Het waren prachtige troepen, vèruit de beste die ik in Spanje gezien had. (. . .) Ik was gewoon aan de in lompen geklede en slecht bewapende militie aan het Aragónfront en ik wist niet, dat de Republiek troepen als deze bezat. (. . .) De stormpolitie had één klein machinegeweer op tien man en elke man had een automatisch pistool; wij aan het front hadden bij benadering één machinegeweer op vijftig man, en wat pistolen en revolvers betrof, die kon je slechts illegaal verkrijgen.

De censuur en de officiële berichtgeving beletten, dat de feiten omtrent de gebeurtenissen bekend werden. De POUM, de Trotskysten en de 'oncontroleerbaren' van de CNT werden verantwoordelijk gesteld, de CNT verweten, zich niet van hen gedistantieerd te hebben. In de officiële geschiedenis van de Spaanse communistische partij staat over de mei-gebeurtenissen:

De provocateurs en organisators van de beweging waren de Trotskystische elementen, avonturiers en renegaten van de arbeidersklasse, die in de leiding zaten van de zogenaamde POUM (. . .) en de 'speciale groepen van de FAI', die er door hun demagogie in geslaagd waren, een aantal arbeiders in verwarring en in opstand te brengen.

George Orwell gaf, in de weergave van zijn eigen houding, beter het karakter van de strijd aan.

Ik heb geen bijzondere liefde voor de geïdealiseerde 'arbeider', zoals die bestaat in de gedachte van de bourgeois-communist, maar als ik werkelijk een arbeider van vlees en bloed tegenover zijn natuurlijke vijand, de politieagent, zie staan, dan vraag ik mij niet af, aan wiens kant ik sta.

De communistische zienswijze werd tijdens de burgeroorlog als de officiële verspreid in de republiek en in het buitenland, waar zij graag werd geloofd door allen, voor wie de waarheid, dat in de Spaanse republiek de arbeider van vlees en bloed tegenover zijn natuurlijke vijand had gestaan, te pijnlijk was. In de meidagen werd de laatste klassenstrijd in Spanje uitgevochten, die afgeremd werd door de verantwoordelijke militanten van de CNT in de nationale en regionale comités. Het zou precies vijfen-twintig jaar duren — voorjaar 1962 —, voordat de Spaanse arbeiders, onder wel zeer veranderde omstandigheden, zich als een zelfstandige macht deden gelden in Spanje. Een georganiseerde leiding was er niet in de meidagen van 1937. Wel kwam een kleine groep uit de FAI, de Vrienden van Durruti geheten, met een program en drong zij aan op voortzetting van de strijd. De POUM en een deel van de libertaire (anarcho-syndicalistische) jeugd, had zich solidair met de arbeiders verklaard, maar oefende geen invloed uit op het verloop van de gebeurtenissen, die zij passief volgden. De Stalinisten beschuldigden de POUM er echter van, met het fascisme te heulen. De POUM werd door hen bijzonder gehaat, omdat die partij Marxistisch was en Lenin bewonderde, maar Stalin en diens methoden fel veroordeelde. Er zaten veel Trotskysten in de POUM, maar Trotzky, Stalins verslagen rivaal in de strijd om de macht in Rusland na Lenins dood, was in die tijd tegen de politiek van de POUM. Nín, de belangrijkste leider van de POUM, was secretaris van Trotzky geweest. De invloed van de POUM in Spanje was overigens zeer klein. De communistische partij eiste na de meidagen vernietiging van de POUM en onderwerping van Catalonië en wendde deze eis aan, om de regering van Largo Caballero ten val te brengen. Op 15 mei verlieten de beide communistische ministers de zitting van de ministerraad, nadat Caballero had geweigerd, hun eisen in te willigen. Caballero wilde de zitting voortzetten, maar Prieto en de andere rechtse socialisten en republikeinen in het kabinet weigerden dit. Er ontstond een regeringscrisis. De republikeinse legers stonden in die dagen op het punt, een offensief tegen Merida en Badajoz te beginnen, om het

nationalistische gebied in tweeën te splitsen. De Stalinisten hadden het offensief tegengewerkt, omdat zij geen successen voor Largo Caballero meer wensten. Het offensief werd na de regeringscrisis afgelast.

Largo Caballero trachtte zijn regering te reconstrueren, door tegemoet te komen aan de weggelopen rechterzijde. Zijn poging faalde. Er werd een regering gevormd zonder hem en zonder vertegenwoordigers van de CNT en de UGT, die onder leiding stond van Juan Negrín, een rechtse socialist. Over een gesprek met de Russische agent Stashewsky in november 1936, schreef Krivitsky in zijn herinneringen:

Stashewsky maakte er tegenover mij geen geheim van, dat Negrín het volgende hoofd van de regering van Madrid zou zijn.

Largo Caballero werd het mikpunt van de grofste communistische aanvallen, die ten doel hadden ook zijn positie in de UGT te ondermijnen. Over een van deze aanvallen, door Jésus Hernández, de communistische minister van onderwijs, schreef de correspondent van de Nederlandse

sociaal-democratische dagbladen in Spanje op 23 juli 1937:

Bij het aftreden van Caballero heb ik reeds gewezen op de politieke verschillen tussen den vakverbondsman Largo Caballero en de politieke Communistische Partij. Maar de vijandschap tussen den één en de ander was voortgekomen uit het proselitisme, de zieltjeswinnerij, waaraan de Communistische Partij zich schuldig maakte. Niet slechts in het achterland, maar ook in het leger zelf. Reeds vanaf het begin van de oorlog, heeft de C.P. (communistische partij) het parool uitgegeven: 'Alle krachten voor de vereniging der socialistische en communistische partij'. Zij heeft onmiddellijk gehoor gekregen bij de socialisten, zowel bij de linksen als bij de gematigden. Wanneer desondanks die eenheid nog niet bestaat, draagt hiervan de schuld de C.P., die de proletarische zusterpartij kopschuw maakte door het proselitisme, waaraan zij zich terstond na het uitbreken van de oorlog overgaf, demonstrerend dat ze onder eenheid en fusie slechts absorptie (opzuiging) verstond.

In het achterland verhinderde deze actie de eenheid . . . aan het front zaaide het politiek gekibbel en verdeeldheid. In het achterland waren het de openlijke en verdeckte politieke propagandisten, die het volk wilden doen geloven, alsof slechts de Communistische Partij en haar leden de oorlog voerden. Aan het front waren het de 'politieke commissarissen', die de niet-communisten naar de Communistische Partij trachtten over te hevelen. De 'politieke commissaris' is een superieur. Waar eindigde de propaganda door overtuiging en waar begon de geestesdwang? Zo ernstig greep de parasitaire proselieten-plant aan het front om zich heen, dat Largo Caballero, die zich allerminst als een communistenvijand had doen kennen, zich genoodzaakt zag een aantal communistische commissarissen uit het leger te doen verwijderen en door anderen te vervangen. Hij was bereid en besloten aan het kwaad een definitief einde

Andres Nin vermoord door de Stalinisten

Helpt de in Spanje in de gevangenis
geworpen revolutionairen.

Protesteert tegen de vervolgingen der P. O. U. M. militanten, de
anarchisten zoowel als de links socialisten.

Weest solidair met de Spaansche Revolutie!

Steunt de actie van het Comité „Rood Spanje”.
Stort uw bijdrage op Giro 5472, penningmeester
C. KITSZ, Brederodestraat 17, Amsterdam-W.
Vraagt aan dit adres steunlijsten.

te maken . . . toen hij door de communisten weggewerkt werd en door J3sus Hern3ndez achterna getrapt als 'despoot, mislukte Napoleon en imbeciel'.

De regering Negr3n was de contra-revolutie in de republiek. De politiemacht in Cataloni3 kwam onder de regering te Valencia; begin augustus waren er alleen al in Barcelona 20.000 man politie en ordetroepen. Op 15 augustus werd een geheime politie (SIM) opgericht, die geheel in handen kwam van de Communistische Partij. De communistische Ogpoe kreeg hierdoor een officieel karakter.

Het heftigst werd de POUM vervolgd, die in juni 1937 vrijwel vernietigd werd. Alle leiders verdwenen in de politieke gevangenissen van de Stalinisten. Een aantal werd vermoord, onder wie N3n. De gebouwen van de POUM werden bezet en verwoest, de kranten verboden. De militie van de POUM werd gezuiverd, de aanvoeders verdwenen. De beschuldigingen tegen de POUM en de gearresteerden waren steeds: spionage voor Franco, fascistische samenzwering, gewone misdaden en Trotskysme (waarbij een overtuiging als een misdaad beschouwd werd). Een aantal leiders van de POUM werd later, op valse beschuldigingen, tot lange gevangenisstraffen veroordeeld. Zij werden los gelaten, toen de republiek ten onder ging, en konden zich, door in ballingschap te gaan, aan vervolging door Franco onttrekken. E3n van hen, Gork3n, is thans hoofdredacteur van Cuadernos, een zusterblad van Encounter en Preuves. Buitenlandse revolutionairen, die in de gelederen van de POUM hadden gevochten, 'verdwenen' voor goed of vluchtten. Ook George Orwell verliet Spanje als een vluchteling. Hij was min of meer toevallig bij de POUM terecht gekomen, en toevallig in Barcelona in mei 1937. Hij was naar Spanje gekomen met denkbeelden over de burgeroorlog, die overeenkwamen met de communistische opvatting van alleen maar een strijd tegen het fascisme. Als een wijzer, maar niet als een 'sadder' man keerde hij naar Engeland terug en beschreef zijn ervaringen in zijn boek 'Homage to Catalonia'.

| Merkwaardig genoeg heeft de gehele ervaring mij

niet met minder, maar met meer geloof achtergelaten in het fatsoen van de mens.

Zelfs de advocaat van de gearresteerde leiders van de POUM, Pabon, achtte het raadzaam, zijn land te verlaten.

In een afscheidsbrief schreef hij:

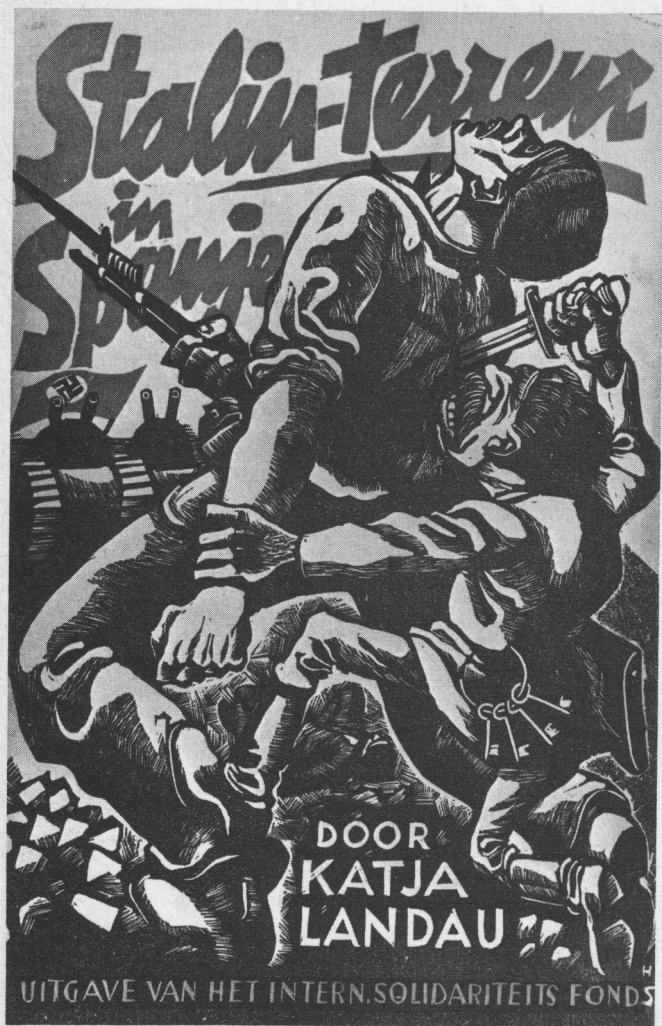
De laatste tijd heeft men in het antifascistische Spanje een theorie aanvaard, die belachelijker is dan wij ooit voor mogelijk hielden in de meest despotische periode van de monarchie. Dat is de theorie, dat een advocaat, die een zaak verdedigt, om deze reden kan worden beschuldigd van medeplichtigheid aan de daden, waarvan zijn cliënten worden beschuldigd.

Dit was de verklaring, die werd gegeven van de arrestatie en het gevangen zetten van algemeen bekende advocaten. De communistische pers drukte duidelijk haar mening uit, dat ik, omdat ik de advocaat van de POUM was, even hard een verrader, spion en vriend van Franco was als mijn cliënten, tegen wie deze aantijgingen geuit werden.

Het was niet alleen de communistische pers, die zich aan heksenjacht te buiten ging. In en buiten Spanje waren vele intellectuelen, bij wie het meelopen met de communisten zover ging, dat zij klakkeloos alle Stalinistische beschuldigingen tegen Spaanse revolutionairen overnamen. Buitenlanders die het opnamen voor de vervolgde antifascisten werden van verraad beschuldigd. De katholieke filosoof Bergamin, die de republiek tegen Franco steunde, ontzag zich niet, in een voorwoord bij een tegen de POUM gericht boek, dat door de schrijver Jean Cassou in het Frans vertaald werd, te verkondigen:

De gebeurtenissen in mei 1937, in Barcelona, hebben aangetoond, dat de POUM en haar leiders slechts een minuscule partij waren, die verraad pleegde.

De analyse van deze gebeurtenissen heeft bovendien aangetoond, dat het niet om een partij ging, maar om een organisatie van spionage en samenwerking met de vijand, een simpelweg door de vijand toegestane organisatie, maar geheel in diens handen, een integrerend bestanddeel van de fascistische internationale organisatie in Spanje.

Brochure over de vervolging van revolutionairen door Stalinisten in Spanje

PRAATJES VULLEN GEEN GAATJES

De Federatie Amsterdam der S.D.A.P. komt nog eens terug op de kwestie van de hulp aan Spanje. Men herhaalt de afschuwelijke ophitsing tegen de Sowjet-Unie. Wij hebben deze reeds weerlegd meteen citaat uit "Het Volk", waaruit zonneklaar bleek, hoeveel de Sowjet-Unie voor Spanje heeft gedaan. Nu zegt men: "dit citaat heeft voor ons geen enkele waarde". Wij kunnen het niet helpen, dat het bestuur van de Federatie Amsterdam van de S.D.A.P. geen enkele waarde aan de uitspraken van "Het Volk" hecht! Zo probeert men zich er uit te praten.

DE FEITEN BLYVEN ECHTER SPREKEN:

De Sowjet - Unie heeft het Spaanse volk met alles geholpen!

Wij willen nog wel één getuige aanhalen. Het is waar, het betreft hier geen politieke draaitel als P.J. Schmidt geen Suurhof en geen Rengeling, die in de huidige tijd het als hun enige taak beschouwen de Social- democraten tegen de Communisten en de Sowjet- Unie op te hitsen.

Het betreft hier een dappere strijder uit de Internationale, Brigade, "HOLLANDER PIET".

WAT ZEGT HOLLANDER PIET ?

KAPITEIN P. LÁROS ?

Hij schreef een ingezonden stuk naar "Het Volk" om te protesteren tegen de leugens van "Het Volk" over de hulp van de Sowjet-Unie aan Spanje.

Darin schreef hij:

"In de maand November 1936 aan het front Sector Madrid, aten wij reeds Russische conserven in alle soorten. In onze soldatenketels werden regelmatig Russische artikelen gebruikt. Ik heb in 1937 in Alicante Russische schepen bezocht, die reeds 2 reizen achter de rug hadden. Op de 25e November 1938 heb ik in Barcelona met een Sowjet-Russische matroos gesproken, die al 8 reizen op Spanje had gemaakt, waarbij zij 2 maal gebombardeerd waren. Zo heeft de Sowjet-Unie geholpen. Dr. Negrin heeft het voor de radio van Figueras verklaard en vertelt, dat alles wat Spanje had, van de Sowjet- Unie gekomen is".

Kapitein Piet vertelt verder, dat de Spaanse legers over het meest moderne oorlogsmateriaal beschikte, dat alles van de Sowjet-Unie kwam.

DIT ZIJN DE FEITEN..... en daarom werd dit stuk niet in "Het Volk" opgenomen.

(. . .) De verdediging op zich nemen van individuen, die beschuldigd worden van delicten van deze aard, dat is precies wat noch een partij, noch een vrij man kunnen doen. Het is aan de advocaat om de verdediging van de delinquenten op zich te nemen.

De CNT en de revolutie werden eveneens vervolgd. De aanval was echter veel minder frontaal. Een poging om de CNT met haar toen 2 tot 2,5 miljoen leden te vernietigen zou ook de strijd tegen Franco vrijwel onmogelijk hebben gemaakt. Niet de organisaties, maar de machtsposities van de anarcho-syndicalisten werden aangevalen. Anarchisten op sleutelposities verdwenen in de gevangnissen op dezelfde beschuldigingen als de mensen van de POUM of werden vermoord gevonden. De arbeiderspatrouilles en de anarchistische grenspolitie werden ontwapend. In Catalonië verdwenen de anarchisten uit de regering.

Aan de economische organisatie van de revolutie werden zware slagen toegebracht. De controle op de gecollectiviseerde bedrijven werd gedeeltelijk overgenomen door de staat en de gemeenten. Ambtenaren en managers werden in de bedrijven aangesteld die het beheer zoveel mogelijk overnamen van de arbeiders en de arbeidersraden. De landbouwcollectieven werden aangevallen.

De bitterste pil kreeg de CNT te slikken, toen de regering de ontbinding van de Raad van Aragón eiste en de overname van het gehele front aldaar. De voorzitter van de Raad, Joaquín Ascaso, een neef van de op 20 juli gesneuvelde anarchistenleider, besprak met het nationale plenum van de CNT de vraag of Aragón zich zonder verzet zou onderwerpen. Iemand die de zitting meemaakte vertelde mij eens:

Het was de verschrikkelijkste vergadering, die ik in mijn leven heb meegemaakt. Iedereen begreep, dat dit het einde van de revolutie betekende. Velen hadden tranen in de ogen. Maar unaniem werd besloten, de eisen in te willigen.

Op 11 augustus werd de Raad ontbonden en rukten, op bevel van Prieto, de socialistische minister van oorlog in de regering van Negrín, communistische troepen onder

leiding van Lister Aragón binnen. Vele collectieven werden ontbonden, gebouwen verwoest, leden van de comités gearresteerd. Joaquín Ascaso werd op beschuldiging van juwelendiefstal gearresteerd, maar spoedig vrij gelaten. De militietroepen werden verder gemilitariseerd. Generaal Lister is thans adviseur van de Cubaanse regering. Ondanks alle nederlagen bleef de CNT merkwaardig taai. De ontbinding van de Raad van Aragón betekende ook niet het volledige eind van de revolutie. Aan de basis bleef deze intact en herstelde zich. Ontbonden landbouwcollectieven werden weer opgericht. Verdere aanvallen bleven ook een tijd lang achterwege, omdat de vernietiging van de collectivisatie een sterke teruggang van de industriële en agrarische produktie had veroorzaakt (Met de aanval op Aragón had men ook gewacht tot na de oogst). Er ontstond zo een soort evenwicht tussen revolutie en contrarevolutie. Er was een soort 'natuurlijke' begrenzing aan het terugdringen van de CNT en de revolutie. Dit stond de CNT ook steeds voor ogen bij haar politiek. Steeds weer leest men in de publikaties van de CNT, dat zij, de revolutie en het volk niet uitgeschakeld en vernietigd *kunnen* worden, en dat ook de tegenstanders van de CNT in de republiek niet onder dit feit uit konden komen. De Franse syndicalist Louzon, die zeer kritisch tegenover de politiek van de CNT stond, schreef toch, na een bezoek aan Spanje in juli 1937 (dus vóór de aanval op de collectieven in Aragón):

De CNT houdt zich dood. Zij onthoudt zich zorgvuldig van elke reactie. (. . .) Toch schijnen haar krachten heel wel intact te zijn. In Barcelona en Valencia is haar pers nog altijd de meest gelezene. Eén kameraad deed het zelfs voorkomen, en dat schijnt bijna de algemene mening te zijn, dat de CNT nog nooit zo sterk zou zijn geweest. Het krediet dat zij had kunnen verliezen, toen zij aan de macht was, heeft zij nu heroverd en de stommiteiten van de communisten doen het iedere dag groeien. (. . .) Het economische werk van de revolutie is bijna geheel blijven voortbestaan. Over het geheel gezien functioneren de vakbewegingen en de collectieven zoals vroeger.

Van de politieke macht beroofd, behoudt de arbeidersklasse nog de zeggenschap over de economie. De syndicalistische actie en de anarchistische moraal zijn zó lichamelijk met de Spaanse arbeidersklasse verbonden, dat men hen niet van elkaar kan scheiden; men kan hen slechts vernietigen door het proletariaat zelf te vernietigen. Hierin zit, zonder twijfel, de verklaring van de tactiek van afwachten, die de CNT thans volgt en misschien rechtvaardigt dit de tactiek.

De 'natuurlijke' begrenzing van de teruggang van de revolutie lag echter wel zeer ver af van het ideaal van het vrijheidlievend communisme. In 1938 werden de Catalaanse industrieën genationaliseerd en werd feitelijk een staatskapitalisme ingevoerd. Geheel en al uitgeschakeld werden de arbeiders in de bedrijven echter nooit. In de politiek bleef de CNT verder passief. De CNT bleef loyaal ten aanzien van de eenheid in de republiek. De antifascistische gevangenen probeerde de CNT te helpen, maar steeds langs legale weg. De medestanders van de POUM namen dezelfde houding aan. In een referaat voor de Duitse socialistische arbeiderspartij, die dicht bij de POUM stond, zei Willy Brandt, de tegenwoordige burgemeester van West-Berlijn, na bittere woorden te hebben gewijd aan de communistische aanvallen en de moorden op revolutionairen

Zijn er nog mogelijkheden? Ja, die zijn er en wij zeiden reeds, dat ieder defaitisme moet worden bestreden.

En zelfs als veel nog zo erg en nauwelijks meer goed te praten is: Franco blijft vijand nummer één! Om hem te verslaan is een hechte eenheid van handelen nodig van de arbeiderskrachten en van alle antifascistische elementen. Wie zich daartegen verzet of wie het door zijn handelwijze onmogelijk maakt, laadt een ongehoorde historische verantwoordelijkheid op zijn schouders. De Duitse arbeidersbeweging ging zonder te strijden ten onder omdat zij niet doorworstelde tot een gemeenschappelijke strijd tegen de gemeenschappelijke vijand.

Dit alles vond plaats onder de regering van Negrín.

Negrín was een rechtse burgerlijke socialist. Socialisme was voor hem iets dat aan het volk 'gebracht' zou worden, maar waarbij het volk zelf geen actieve rol had te vervullen, en vooral de orde bewaard moest worden. Het oordeel van de anticommunisten over hem was zeer scherp. Men zag hem als een pion van Stalin. In de regering van Caballero was hij minister van financiën. Hij had, toen Madrid bedreigd werd, de zeer grote Spaanse goudschat 'in veiligheid' laten brengen naar Rusland, waar het Spaanse goud thans nog is. Maar toch was hij minder een stroman van de communisten dan gedacht werd; aan de vervolgingsgolf van juni-augustus 1937 maakte hij een eind. Nog minder was hij van Prieto, de minister van oorlog, een stroman die aanvankelijk voor de sterke man in de regering doorging.

Orwell schreef over de regering Negrín, toen zij een aantal maanden aan het bewind was:

Ik moet zeggen dat ik nu veel beter denk over de regering van Negrín, dan ik deed, toen zij aan het bewind kwam. Zij heeft de moeilijke strijd volgehouden met prachtige moed en zij heeft meer politieke tolerantie getoond dan iedereen verwachtte. Maar ik geloof nog steeds dat — tenzij Spanje uiteenvalt, met onvoorspelbare gevolgen — de tendens van de na-oorlogse regering in fascistische richting zal gaan.

De laatste opmerking had ook betrekking op de republiek, wanneer deze als overwinnaar uit de oorlog was gekomen. De uitspraak lijkt paradoxaal voor het, tegen het fascisme vechtende republikeinse Spanje. Maar er zit veel waars in de paradox. De nieuwe republikeinse staat ontwikkelde de kenmerken van de 'sterke staat'. In sommige opzichten deed zij denken aan de hedendaagse jonge ex-koloniale landen. Hetzelfde rücksichtlos vooruitstreven naar modernisatie door middel van een centraal en centraliserend apparaat, dat in handen kwam van een 'nieuwe klasse', die van boven af uniformiteit afdwong, weinig waardering had voor overleg, overreding en democratische procedures, maar des te meer respect voor macht. Arturo Barea schreef over de nieuw opkomende groep van politiek-makende ambtenaren in de ministeries.

Een school voor republikeinse soldaten

Het trof mij, dat de meeste van hen ambitieuze jonge mannen uit de hogere middenstand waren, die nu verklaarden communist te zijn, niet zoals wij in Madrid hadden gedaan, omdat het voor ons de partij van de revolutionaire werkers was, maar omdat het betekende, dat men zich aansloot bij de sterkste groep en een aandeel had in haar gedisciplineerde macht. Zij hadden het stadium van het humanistische socialisme overgeslagen; zij waren efficiënt en meedogenloos.

Zij spraken — en ook die uitdrukking doet denken aan de jonge staten — over de republiek als

een democratische en parlementaire republiek van een nieuw type.

Het volk werd echter nooit enthousiast voor het ideaal van een nationale, antikoloniale eenheid (waarbij Duitsland en Italië de rol van koloniserende mogendheden hadden) en bleef trouw aan de revolutionair-socialistische opvattingen van het oude type.

In het buitenland was Negrín de man die de orde in Spanje

herstelde en een eind maakte aan de 'chaos' uit het begin van de burgeroorlog. De correspondent van de Manchester Guardian publiceerde eind december 1937 het volgende interview met Negrín:

'Wat mij betreft', zei Negrín, 'ik geloof niet, dat Nín werd gedood. Maar in elk geval, waarom al die beroering om Nín?' En met een zinspeling op de terroristische activiteiten in Madrid en Barcelona in het vorige jaar, zei Negrín: 'Wat is één man, vergeleken met de duizenden onschuldigen, die meedogenloos werden gedood, voordat de regering alles onder controle had? Vandaag bent U in Madrid en Barcelona even veilig als in Londen of Parijs en (zich met een glimlach naar mijn Amerikaanse collega wendend) 'veiliger dan in Chicago'.

Naarmate de oorlog verder ging en ongunstiger voor de republiek verliep, trok Negrín steeds meer macht aan zich. In feite was hij ten slotte dictator. In 1938 werd de regering van Valencia naar Barcelona verplaatst, de oorlogsindustrie aldaar gemilitariseerd en het land ge-centraliseerd. Aan de Catalaanse autonomie werd een einde gemaakt. Uit protest verlieten de vertegenwoordigers van de Basken en de Catalanen de regering. Hierin waren, toen de toestand in maart 1938 zeer kritiek werd, de CNT en de UGT, met elk één minister, weer opgenomen. Dit veranderde de regeringspolitiek niet. Tegelijkertijd was Prieto ten val gebracht door Negrín — die zelf het ministerie van oorlog overnam — en de communisten. Met de communisten had Prieto tegen de revolutie en tegen Largo Caballero samengewerkt. Prieto meende hen daarna gemakkelijk uit te kunnen schakelen en hun invloed in het leger was ook teruggelopen. Na de val van Prieto kregen de communisten weer meer invloed in het leger. Door hun totalitaire optreden kwamen vele Spanjaarden op hun pro-Russische sympathieën terug. Bovendien was de aanwas van de communistische partij uit burgerlijke kringen gekomen en deze aanwas vloeide terug naar de oude republikeinse partijen, toen de anarcho-syndicalistische revolutie ingedamd en grotendeels van de baan was. Tegelijkertijd begon de bourgeoisie

oorlogsmoe te worden en naar onderhandelingen te verlangen. Ook Prieto was voor een compromis en steunde de bemiddelingspogingen, die Engeland vanaf 1937 ondernam. Franco wilde echter van geen compromis weten en zijn kruistocht tot het bittere einde voortzetten. Deze defaitistische houding van de republikeinse partijen bracht Negrín er weer toe meer op de communisten te steunen en op de nieuwe bureaucratie. Hiernaast werd het leger een steeds onafhankelijker macht.

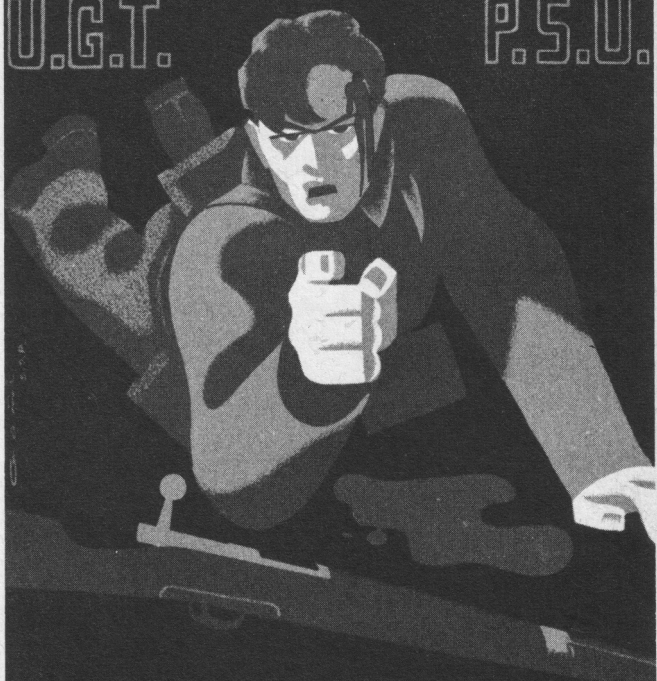
En het volk? De Amerikaanse historicus Cattell beschreef zijn tragische positie tegen het einde van de oorlog, in de volgende passage:

Tussen deze twee groepen (*de bourgeoisie en de communisten*) stonden de grote massa's van het volk. Zij waren uitgeput en verwond door de ontberingen van de oorlog. Hun revolutionair enthousiasme had plaats gemaakt voor hulpeloosheid en ontmoediging. Toch verlangden zij niet terug naar de oude dagen, welke niets anders voor hen inhielden dan een soort bestaan in halve slavernij. Van een vrede door onderhandelingen hadden zij niets te verwachten. Aan hun doeleinden van revolutie en een beter bestaan zou nooit aandacht worden geschonken aan de tafel van de onderhandelaars. Anders dan de bourgeoisie hadden zij niets te redden of terug te winnen; hun strijd was voor een schone toekomst geweest en hun dromen vervaagden snel in het rijk der onmogelijkheden. Als gevolg hiervan daalde er over de massa's een diepe wanhoop, zonder zelfs de schaduw van hoop of geloof. Toch, zolang er zelfs nog de kleinste kans op succes was voor de zaak van de loyalisten, vochten zij verder, hoewel met steeds minder vuur. Misschien voelden zij, dat het beter was om vechtend te sterven, dan terug te gaan naar het verleden.

consigna
n° 1

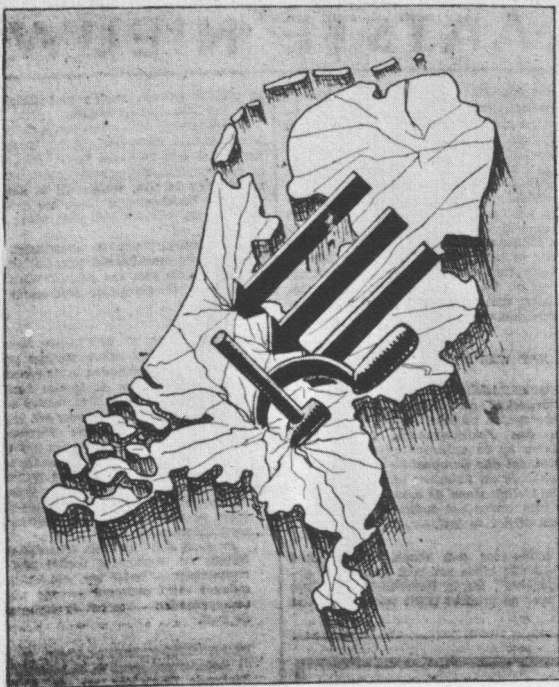
U.G.T.

P.S.U.

que has fet per la victòria?

En jij? Wat heb je voor de overwinning gedaan?

**Zoo wordt Nederland als we hen, die
thans de marxisten in Spanje steunen
met geld, hun gang laten gaan.
Laten we dat voorkomen, kameraden.
Stort op**

Postgiro

168.000

Utrecht

Strijd-en Verkiezingsfonds van de N.S.B.

Het Roode Beest is losgelaten in Spanje . .
Snuf, snuf! Ben jij een goede antifascist?

De Spaanse burgeroorlog en de leugen

In de andere hoofdstukken van dit boekje wemelt het van de leugens — gememoreerde leugens dan. Dit afzonderlijke hoofdstuk over de leugen behandelt het valse totaalbeeld dat er van de oorlog en het karakter van de strijdende partijen werd gegeven. In Duitsland lag het al erg eenvoudig. Op 23 november 1936 ging er een memorandum naar de pers van het ministerie van propaganda en volksvoorlichting.

. . . de Führer en Rijkskanselier heeft bevel gegeven, dat de oorlogvoerenden in de Spaanse burgeroorlog als volgt aangeduid moeten worden.

- a) De Spaanse nationalistische regering
- b) De Spaanse Bolsjewisten.

De Nederlandse geestverwanten van Hitler hadden deze richtlijnen niet nodig. Op 14 augustus schreef Mussert in Volk en Vaderland over 'Spaansche furie':

Het Roode Beest is losgelaten in Spanje; het Roode Beest heeft het vak geleerd in Rusland: het terroriseeren en vernielen, het plunderen en branden, het moorden en martelen. Dit Roode Beest heeft

Sowjet-Rusland op Spanje los gelaten. In Barcelona zijn de kostbaarste kunstschaten vernield; de vele prachtige kerken zijn verwoest; honderden huizen zijn in vlammen opgegaan; honderden priesters en burgers gedood of vermoord; zelfs de kerkhoven geschonden. Gewapende horden, kerels en meiden, schietend rijdende in auto's. Het communisme is overal hetzelfde, over de geheele wereld. Het is overal Russisch . . .

De oorzaken en achtergronden van de burgeroorlog werden in Volk en Vaderland van 12 augustus 1938 op de volgende wijze besproken:

Tegenover leugen en misleiding, haat en laster, verblinding en misverstand, angst en kortzichtigheid, die aan een belangrijk deel van ons volk een verwrongen en valschen kijk op den Spaanschen burgeroorlog geven, dienen wij telkens weer de feiten en de waarheid naar voren te brengen. De waarheid en niets dan de waarheid die los staat van politieke inzichten, die niets te maken heeft met voorspellingen en verwachtingen, maar die alleen naar de feiten vraagt. En deze feiten, voor ieder waarneembaar die van goeden wil is, zijn, we herhalen en zullen blijven herhalen, als volgt: door terreur en verkiezingsbedrog aan het roer gekomen, werd onder auspiciën der Spaansche volksfrontregeering van Februari tot Juli 1936 een anti-katholieke terreur uitgeoefend. De plannen voor de vestiging van een sowjet-Spanje lagen gereed, maar juist vóór de verwezenlijking greep Franco naar de wapens, de bloedige maar eenig mogelijke keus om het katholieke Spanje uit de klauwen van het godlooze bolsjewisme en zijn Marxistische en atheïstische handlangers te redden. Systematisch werden, waar Franco niet direct de macht in handen kon nemen, alle priesters en kloosterlingen vermoord, alle kerken en kloosters verwoest (. . .)

Zoo begon de Spaansche burgeroorlog. En wie dit begin vervalscht of verdraait, bouwt twee jaar nadien zijn visie op een leugenachtigen grondslag.

Dit doet de Nederlandsche socialistische pers die,

met groote angst-oogen voor het fascistische spook, bijna dagelijks het bekende wijsje opdreunt over het 'heldhaftige democratische Spanje' dat tegen de 'fascistische barbaren' voor zijn vrijheid strijdt. Franco-de-barbaar, de vrouwen en kinderen vermoordende Spaansche fascisten en dan natuurlijk — en dit is het argument — de, vele malen overdreven Duitsche en Italiaansche hulp aan Franco, meer is er niet noodig om socialistischen lezers een kijk te geven op de Spaansche gebeurtenissen die tegenover recht, rechtvaardigheid en waarheid een hoon en een gruwel is. (. . .)

Daar heet het dat de rechtsche reactie, leger en . . . hooge geestelijkheid den 'rebellenoopstand' hielpen voorbereiden. Dan worden de tienduizend vermoorde priesters, die toch niet behooren tot wat Het Volk de 'hooge geestelijkheid' noemt over het hoofd gezien, dan worden de kerkverwoestingen op rekening van rechtmatige 'volkswoede' geschreven en zoo wordt de grootste gruwel die ooit over een katholiek volk ging, het grootste martelveld dat de katholieke kerk in Europa ooit oogstte voorbijgegaan als een onbeteekenend iets waarvoor ten slotte de kerk en de 'rebelleerende generaals' zelf verantwoordelijk waren. Dan wordt de rol van Moskou eenvoudig geschrapt, dan durft een blad, dat eens het communisme als den grootsten arbeidersvijand brandmerkte, zichzelf en zijn lezers wijsmaken dat het Aziatisch bandietisme in Spanje voor een 'wettig gezag' en de 'democratie' op de bres staat.

Pijnlijkster dan het feit, dat deze beschouwing in Volk en Vaderland verscheen, was de mededeling van de redactie, dat dit alles was overgenomen uit De Volkskrant. Nog pijnlijker is, dat veel van deze voorstelling van 'de waarheid en niets dan de waarheid' is blijven voortbestaan. In Lering en Leiding, een wetenschappelijk tijdschrift van de Nederlandse Katholieke Arbeidersbeweging (KAB), verscheen vorig jaar een artikel van Drs. Van Zuyden over de Spaanse syndicaten.

| Na 1930 zag de Spaanse Republiek zich steeds

sterker door het communisme beheerst en Rusland verleende alle hulp om in dit land een opstand van de verdrukte arbeiders te forceren.

Toch dateert ook uit deze jaren een reactiebeweging, die er mettertijd in zou slagen een algehele overwinning op het communistische gevaar te behalen.

In 1931 werd de JONS (Vereniging van Nationale Syndicaten = vakverenigingen) opgericht, die een geheel nieuwe maatschappijvorm propageerde, in staat om een einde te maken aan alle klassenstrijd.

Wat waren de doeleinden van de JONS?

Drs. Van Zuyden beantwoordde deze vraag met te vertellen dat de JONS — die in 1934 met de Falange samen-smolt — ‘anti-communistisch en antikapitalistisch’ was. Het is misschien nuttig eraan te herinneren, dat er in 1930 nog geen Spaanse republiek bestond, dat de communisten bij de verkiezingen in 1936 een percentage van de stemmen behaalden dat lager lag dan dat van de Nederlandse communisten bij de verkiezingen in 1962. Interessanter is nog de doeleinden van de JONS te toetsen aan de uitspraken van de leider en oprichter ervan, de postbeambte Ledesma, die in zijn partijblad schreef:

Lang leve de wereld van de twintigste eeuw!

Lang leve het fascistische Italië!

Lang leve Sowjet Rusland!

Lang leve Hitler Duitsland!

Lang leve het Spanje dat wij zullen maken!

Weg met de burgerlijke parlementaire democratieën!

De katholieke instanties en de katholieke pers buiten Spanje identificeerde zich bijna overal met de Spaanse Kerk, die aan de kant van Franco streed, en waarvan de bisschoppen in hun reeds vaker genoemd gezamenlijk schrijven ‘de roden’ er — enkele maanden na Guernica! — zelfs een verwijt van maakten, open steden te bombarderen. Men gaf er zich in katholieke kring zelden rekening van of en in hoeverre de Spaanse Kerk en de Spaanse geestelijkheid beantwoordden aan de eisen, die men in eigen land aan Kerk en geestelijkheid stelde. Zelfs als het waar zou zijn geweest, dat zij zich alleen verdedigde, dan moest het toch voor Nederlandse katholieken

wonderlijk aandoen te lezen over een geestelijkheid, die met de wapens in de vuist vocht, zoals de lezers van de Maasbode uit het volgende verhaal van een Ierse, dat in het blad van 9 augustus 1936 verscheen, konden vernemen:

Miss O'Sullivan verklaarde verder, dat enkele priesters in Barcelona de wapenen hadden opgenomen, om de kerken te verdedigen, nadat deze beschoten werden. In verschillende nevengebouwen der kerken hadden de nationalistenv munitie opgeslagen, maar dit was gebeurd, zonder dat de geestelijkheid daarvoor toestemming had verleend.

De verdeeldheid onder rooms-katholieken over de burgeroorlog was in werkelijkheid veel groter dan naar buiten toe bleek. In de Ver. Staten, waar de katholieke pers steeds over de 'heilige oorlog' van Franco schreef, bleek bij een Gallup onderzoek in december 1938, dat de meningen van de katholieken als volgt verdeeld waren: 39% pro Franco, 31% neutraal, 30% pro Republikeins. In Nederland stond het katholieke tijdschrift De Gemeenschap achter de Baskische geestelijkheid en de Spaanse katholieke intellectuelen, die voor de republiek hadden gekozen. De houding van Johan Brouwer kwam overeen met die van Unamuno. Hij koos voor het program van de nationalistenv, maar keerde zich tegen hen, toen hij, in het begin van de burgeroorlog, hun gebied bezocht.

In bepaalde kringen heeft men Johan Brouwer zijn houding — die overigens nooit kritiekloos pro-republikeins was — zeer verweten. In de bezettingstijd, toen een anti-fascistisch verleden al verdacht was, werd, in een bespreking in het blad 'De Unie', de in de zestiende eeuw spelende roman van Johan Brouwer 'Philips Willem' genoemd:

Een product met een strekking: propaganda voor communistische ideeën — de heer Brouwer was destijds een fel partijganger der rooden in Spanje — tegen een achtergrond van pathologisch aandoende gruwelverhalen.

De Unie was het orgaan van de Nederlandse Unie, die onder leiding stond van het driemanschap Prof. Dr. J. E.

De Quay, thans minister-president, Mr. L. Einthoven, gepensioneerd hoofd van de BVD, en Mr. J. Linthorst Homan, thans lid van de Hoge Autoriteit van de KSG. De hoofdredacteur van het blad, die Brouwer een weerwoord weigerde, was de heer G. Ruygers, thans lid van de Tweede Kamer voor de Partij van de Arbeid.

De burgeroorlog werd niet alleen door de fascistische en de katholieke pers als een strijd tussen de 'Spaanse nationalistische regering' en 'de Spaanse bolsjewisten' voorgesteld. Het tegenwoordig zo progressieve Engelse Zondagsblad The Observer schreef naar aanleiding van Spanje:

Zonder de weloverwogen aanmoediging, opwekkingen en steun van Moskou, die dateren van ver voor dat Franco er ook maar aan dacht, het patriottisme en de natie te wapen te roepen voor de strijd op leven en dood — zonder de voortgezette Russische leveranties van wapens en helpers zou de Spaanse verschrikking nooit plaats hebben kunnen vinden op de tegenwoordige helse schaal.

De grote liberale pers in Nederland streefde vaak naar een 'objectief' en 'neutraal' standpunt, wat inhield dat men geen standpunt innam. In het Algemeen Handelsblad (dat niet pro-Franco was) kon men — nadat De Telegraaf reeds lang een hetze voerde tegen het 'ronselen' voor de Internationale Brigades' — op 5 januari 1938 het volgende lezen van 'onzen correspondent in Brussel':

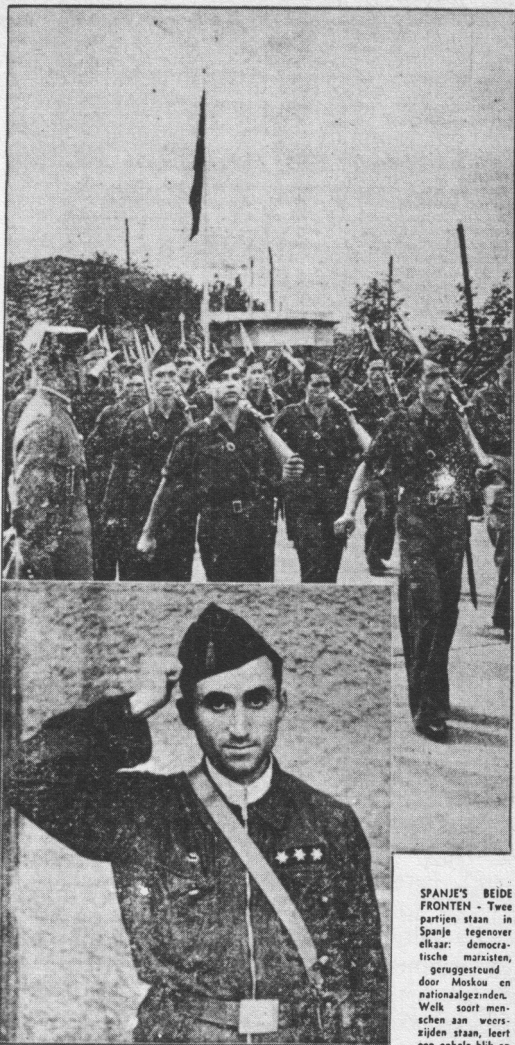
. . . het mag bekend worden geacht, met hoeveel toewijding zoowel de Tweede als de Derde Internationale zich heeft beijverd om de bedreigde broeders in het Iberisch schiereiland aan oorlogsmateriaal en kanonnenvleesch te helpen.

Na vermeld te hebben dat er 'poene van gevangenisstraf' op het aanwerven van vrijwilligers was gesteld, vervolgde onze correspondent zijn berichtgeving

Nog een andere factor deed zich gelden, die het aanwerven van vrijwilligers bemoeilijkte.

Achtereenvolgens keerden verschillende jongelieden, die zich, het zij uit nood en vertwijfeling, dan wel uit antifascistische overwegingen, hadden laten

TEGENSTELLINGEN

SPANJE'S BEIDE FRONTEN - Twee partijen staan in Spanje tegenover elkaar: democratische marxisten, geruggesteund door Moskou en nationaalgezinden. Welk soort menschen aan weerszijden staan, leert een enkele blik op deze beide foto's

reeds. Boven: fascistische vrijwilligers, wier open blik en franke houding ons in het bijzonder treffen — onder: dit ongunstig type is een officier der communistische regeering.

Uit Volk en Vaderland.

aanmonsteren — velen ook had men voorgespiegeld, dat zij in Spanje als arbeider te werk zouden worden gesteld — naar België terug. Zij waren erin geslaagd te deserteeren en de Spaansche hel te ontvluchten, en de verhalen, die zij hier deden over wat er hun allemaal was wedervaren, waren allesbehalve geschikt om de animo voor het dienstnemen bij de 'internationale brigade' te verhoogen.

Zoo kwam het, dat men een tijdlang niets meer hoorde van ronselbureaus en van vrijwilligers-transporten en naar het scheen behoorde deze moderne vorm van slavenhandel voorgoed tot het verleden. Dit blijkt echter geenszins het geval te zijn. (. . .) Mag men de Antwerpsche 'Métropole' gelooven, dan is kort geleden de Belgische socialist Bastien, die officier bij den staf van de XIVE internationale brigade is, uit Spanje te Brussel aangekomen om er zorg voor te dragen, dat er eindelijk weer eens wat schot in de recruterij komt en er de Belgische geestverwanten aan de hand der cijfers van te overtuigen, hoe dringend noodig het is, de verzwakte strijdkrachten aan het roode front door aanvoer van nieuw menschenmateriaal te versterken. Mede aan zijn actie zou het te wijten zijn, dat de ronselarij den laatsten tijd weer allerwegen in den lande schijnt toe te nemen. (. . .) In de rechtsche pers is naar aanleiding van een en ander reeds alarm geslagen en men mag aannemen, dat de Belgische regeering zich niet onbetuigd zal laten. Het wil ons voor komen, dat in deze feiten ook voor Nederland een waarschuwing en een vingerwijzing besloten liggen!

Heel veel persorganen publiceerden klakkeloos een stroom van gruwelberichten over het republikeinse Spanje, die kritiekloos uit nationalistische bronnen werden overgenomen of uit de eigen duim werden gezogen. Over de bron van deze berichten en over de innerlijke tegenstrijdigheden erin, werd doorgaans gezwegen. De meeste verhalen werpen meer licht op de psyche van de bedenkers ervan, dan op de burgeroorlog. De al vaker

genoemde Antonio de Bahamonde beweerde dat 'rode gruwelen' 'gemaakt' werden door de nationalisten, die vervolgens werden gefotografeerd en dan door de wereld gingen. In Spanje verschijnen de gruwelen en foto's nog vrij geregeld in officiële 'gedocumenteerde' uitgaven over de burgeroorlog en over de republikeinen. Men treft in dergelijke uitgaven ook foto's over bij voorbeeld het neerslaan van de Asturische opstand; beelden, die dan op rekening van het republikeinse wanbewind komen, zonder dat erbij vermeld wordt, dat dit gebeurde op last van een rechtse antirepublikeinse regering, waarvan de aanhangers in 1936 de kant van Franco kozen, en dat de verschrikkingen bedreven werden door troepen, die naar Asturië kwamen op advies van generaal Franco.

De bewonderaars van Franco in de democratische landen konden moeilijk de steun van Hitler en Mussolini 'passend' maken in hun portret van de caudillo, die het echte, traditionele Spanje vertegenwoordigde. Op dit punt werd er door Franco's aanhangers in de democratische landen meer gelogen dan door de fascistten en nationaal-socialisten, die trots waren op hun solidariteit. Franco zelf verklaarde vijftientig jaar na zijn uitroeping tot staatshoofd, in 1961, in een rede te Burgos:

de buitenlanders vertegenwoordigden slechts de symbolische aanwezigheid aan onze zijde van de anticommunistische landen. (Bravo-geroep, luid applaus)

De gruwelpropaganda tegen de republiek was niet alleen een doel in zich zelf. Het diende er ook voor, om de nationalistten als de bringers van orde af te tekenen, tegenover de wanorde en de chaos onder het republikeinse bewind, vóór en tijdens de burgeroorlog. De wanorde vóór de burgeroorlog was inderdaad zeer groot, en de toestand dreef naar een climax in de maanden die aan de strijd vooraf gingen. Maar degenen, die op deze climax aanstuurden en de vele aanslagen pleegden, waren niet alleen bij links te vinden, en aan de rechterzijde niet alleen bij de Falangisten. De klachten van de nationalistten over de republikeinse chaos, doen denken aan die van de OAS over de chaos in Algiers. Buitenlanders, die in Franco de

hersteller van de orde bewonderden, vergaten, dat hetgeen zij in hun land onder orde verstonden, niet gelijk te stellen was met de orde in nationalistisch Spanje. De laatste viel onder het hoofdstuk terreur. Nog steeds zijn in Spanje orde handhaven en bruut geweld twee zaken die men in gedachten nauwelijks onderscheidt, laat staan in de praktijk scheidt.

De orde die Franco's 'democratische' vrienden voor ogen stond trof men niet in diens gebied aan. Die was eerder te vinden in het republikeinse gebied, onder het bewind van Negrín en in het Baskenland, toen Aguirre daar de scepter zwaaide. Met de eigendomsrechten en buitenlandse kapitaalsbelangen sprong de republiek van Negrín minder willekeurig om dan de nationalistten. De laatsten maakten de buitenlandse belangen geheel ondergeschikt aan het staatsbelang en tastten het vruchtgebruik ervan op alle mogelijke manieren aan. De werkelijke kampioenen voor orde en recht in de burgeroorlog waren de Stalinisten. Uitspraken als 'Aziatisch banditisme' veranderden dit niet. De volks-terreur en de beeldenstorm in de republiek, na het begin van de burgeroorlog, waren volslagen Spaans. Zij zijn alleen uit de Spaanse verhoudingen, de Spaanse Kerk en de Spaanse geschiedenis te verklaren. De uitbarstingen van volkshaat tegen de Kerk zijn ouder dan het Marxisme, het anarchisme en het liberalisme, zijn ouder dan de vrijmetselarij en het protestantisme. In de tijd dat deze 'ismen' nog niet bestonden of weinig invloed hadden, ging het bij dergelijke uitbarstingen zelfs nog veel Spaanser toe. Over de *Semana Trágica* in 1909, die ook voor de anarchistische leiders en militanten als een volkomen verrassing kwam, schreef Brennan, dat er in vijf dagen 22 kerken en 34 kloosters verbrand werden.

Monniken werden gedood, graven geschonden en vreemde macabere tonelen hadden plaats, waarbij arbeiders in de straten dansten met de opgegraven mummies van nonnen.

Dit laatste soort van danse macabre komt men in de zotste verhalen over 1936 niet tegen. Graftschennis wel. In het republikeinse Spanje heeft men deze uitbarstingen later wel als incidenteel voorgesteld, of als een zaak van

ARRIBA ESPAÑA

PRIMER DIARIO DE FALANGE ESPAÑOLA

AÑO II número 158

PAMPLONA martes 2 de Febrero de 1937

Cuartel S. Martínez de Esproceda

*"El trabajo tendrá una garantía absoluta, evitando su servidumbre al capitalismo".
El Jefe del Estado, Generalísimo FRANCO.*

HOY HACE UN AÑO

2 de Febrero de 1936 pronunció su discurso en el cine Europa, José Antonio Primo de Rivera

¡ARRIBA ESPAÑA!

CESAR

Visado por
la censura

Visado por
la censura

Arriba España
Esta es la verdad

Arriba España
Esta es la verdad

Según el signo del judaísmo, la Misericordia para y la Nazarenos blancos: unidos contra la Falange.

Los cruceiros de los falangistas que hacen de la Religión católica y la historia de la platinada, unidos con la Falange.

Antisemitisch affiche van krant van de Falange.

anarchisten en 'oncontroleerbaren' alleen. Dat was echter niet juist. Over geheel Spanje ging de beeldenstorm. De anarchisten waren wel het fanatiekst. Zij belichaamden dan ook het meest de volksmassa's. Gedurende het eerste jaar van de oorlog waren er slechts enkele kerken open op republikeins grondgebied. Ook republikeinse katholieken verdedigden dit, als een tijdelijke maatregel, met het oog op de gewelddadige houding die de geestelijkheid in de julidagen tegen het volk had aangenomen. In januari 1937 sprak Largo Caballero zijn veto uit over een verzoek van de Bask Irujo, dat gesteund werd door de communistische ministers, om in Madrid weer kerken te openen. Pas een half jaar later werd in Madrid weer een mis opgedragen. Dat was onder Negrín. In de pro-republikeinse publikaties vanaf die tijd werd veel, en overdreven, aandacht besteed aan de katholieken die de republiek trouw bleven. Het optreden van de geestelijkheid in juli 1936 werd verdoezeld. De Spaanse geestelijken, die men op foto's genoeglijk ziet praten met republikeinse soldaten, waren vrijwel steeds Basken. Deze foto's zijn niet maatgevend voor de republiek. Wij zijn inmiddels reeds overgestapt van de leugen aan nationalistische kant naar die aan republikeinse zijde. En daarmee gekomen van het rijk van de vrijwel complete leugen naar dat van een belangrijk aantal halve waarheden. Halve waarheden worden vaak als erger dan hele leugens gezien. In ieder geval zijn zij interessanter. Het grootste deel van de literatuur — vooral buiten Spanje — ten gunste van de republiek bevatte verschillende halve waarheden. Ook de vrienden van de republiek gaven een onjuist beeld van de burgeroorlog. Een beeld waarbij men niet uitging van de Spaanse feiten, maar van eigen opvattingen en van de wensen hoe het karakter van de oorlog zou moeten zijn. De burgeroorlog werd vaak volledig in het schema 'fascisme tegen democratie' geplaatst, waardoor de Spaanse trekken van de oorlog wegvielen. De republiek werd gezien als nog steeds dezelfde republiek welke in 1931 in leven was geroepen. In werkelijkheid verschilden de republiek die op 19 juli 1936 bezweek, het Spanje van de 19de juli en de maanden daarna, en de 'parlementaire

en democratische republiek van een nieuw type' onder Negrín, volledig van karakter. En evenveel verschilden de sociale groepen en organisaties waarop deze drie republieken steunden. Velen waren zich ook niet bewust van de snelle ontwikkelingen binnen de republiek. Tijdens zijn oponthoud in Barcelona, noteerde Jef Last op 7 november 1937 in zijn reisverslag:

De reactionaire inktkoelies hebben ongelijk, wanneer zij voortdurend bazelen over het roode Spanje. Zij hoeven zich niet ongerust te maken, hun kapitalistische 'orde', met de noodzakelijke verschillen tussen arm en rijk, bestaat nog altijd in Barcelona. Het Spaansche volk verdedigt nog niet de resultaten van een sociale revolutie, maar uitsluitend zijn hoop op de toekomst.

De voornaamste onjuistheden in deze passage verdwijnen, als men in plaats van 'voortdurend bazelen', 'nog steeds spreken' leest en 'verdedigt nog niet' vervangt door 'verdedigt niet meer'. Door deze veranderingen ontstaat er echter een ontwikkeling in het beeld van het republikeinse Spanje, dat pijnlijk om te erkennen was voor de progressieven, die Negrín bewonderden. De veranderingen die de contra-revolutie in de republiek teweeg bracht, werden liever ingepast in het beeld van de 'parlementaire en democratische republiek'. Daarbij werd miskend, dat de revolutionaire Spaanse arbeidersbewegingen zich de strijd tegen Franco anders hadden voorgesteld. Van hun sociale revolutie werd alleen maar de chaotische kant gezien. De contra-revolutie werd het overwinnen van de chaos en een groei naar eenheid, saamhorigheid en innerlijke kracht. De meeste buitenlanders die achter de republiek stonden, waren tegen het anarchisme als ideologie en kenden het nauwelijks. Daardoor hadden zij ook geen oog voor de constructieve kanten van de revolutie. De correspondent van de Nederlandse socialistische dagbladen, die de communistische partij haar aanvallen op Largo Caballero verweet, zag niet de samenhang tussen deze aanvallen en die op de revolutie, hoewel zij samenvielen. Over de aanval op de revolutie schreef deze correspondent onder de kop

'Geen valse romantiek meer in het Catalaanse land':

Het is uit met de romantiek. De 'revolutionairen', die, parmantig pronkend met hun zware browning in de gordel, ongecontroleerd 'volk-in-wapenen' speelden, zijn ontwapend en hebben te gehoorzamen aan het leger der beroeps politie, draagster en beschermster der Valenciaanse autoriteit. 'Ik ga orde scheppen', moet Zugazagoitia, de nieuwe minister van Binnenlandse Zaken, gezegd hebben, toen hij aan het bewind kwam.

Hij benoemde luitenant-kolonel Ortega, bekend door zijn verdediging van Irún, maar nog veel meer door die van de Universiteitsstad, tot directeur-generaal van politie en zette met diens hulp zijn zuiveringsactie in, speciaal in Catalonië. De beruchte 'patrullas de control', produkt der revolutie en mengsel van verhitte idealisten en sociaal onvolwaardigen, die gezamenlijk het hemelse geluk op aarde moesten brengen door middel van super-collectivisme, werden met harde hand opgeruimd en vervangen door de officiële politie.

Het beeld van nationalistisch Spanje werd ook geretoucheerd om vollediger te laten passen in de gedachtegang: 'democratie contra fascisme'. Veel hoefde men hier echter niet te veranderen. Wel werd de politieke macht van Hitler en Mussolini over Franco overschat. Vrijwel iedereen die links was, meende, dat Italië de Balearen en Duitsland Marokko geheel of ten dele bezet zouden houden. De ironische waarheid is, dat de republikeinse regering zelf Marokko aan Frankrijk had aangeboden, in ruil voor steun. Over de Marokkanen werden geen leugens verteld; de waarheid was erg genoeg en in Spanje wist men, wat men van de Moorse troepen kon verwachten. In 1921 waren de Spaanse troepen in Marokko in een hinderlaag gevallen, na een roekeloze en onvoorbereide opmars, waarvan het succes had moeten samenvallen met het bijzetten van het stoffelijk overschot van de Cid in Burgos op de feestdag van Sint Jacobus Matamores, de Morendoder en beschermheilige van Spanje. Twee dagen voor die gedenkdag sneuvelden 10.000 Span-

jaarden. Enkele dagen later werden 7000 manschappen van een fort dat zich overgaf afgemaakt. De Spanjaarden betaalden met meer dan gelijke munt. De Moorse troepen waren de produkten van de koloniale oorlog, die de monarchie tegen Marokko gevoerd had. In de republiek werd op dit laatste niet gewezen. Evenmin beloofde men de Marokkanen onafhankelijkheid. Catalonië had op dit laatste aangedrongen, maar Madrid wilde Frankrijk, dat het grootste deel van Marokko beheerde, niet voor het hoofd stoten. In de republiek werd door de voorstanders van de nationale oorlog tegen Franco zelfs op vrij racistische wijze over de Moorse ervvijand geschreven. In het reeds eerder genoemde manifest van de communistische partij uit augustus 1936, werd, na een vergelijking tussen de burgeroorlog en de strijd tegen de Moren in Spanje zelf, gezegd:

Na vele eeuwen herhaalde zich het verraad. Pastoors, laffe aristocratische generaals en fascistische jonkers halen de horden van de wildste Rifkabylen, mannen vol dierlijke instinkten, naar Spanje om te moorden.

Van de eveneens al eerder aangehaalde pro-Franco schrijfster, Mrs. Eleonora Tennant was het volgende oordeel over de Moren:

De Moren van Afrika zijn geen zwart ras en hebben geen enkele overeenkomst in ras met de Abessijnen of de negers. (. . .) Bijna alle Spaanse families hebben Moors bloed en zijn daar trots op. (. . .). Een andere rode beschuldiging is, dat de Moren wreedheden gepleegd hebben. Hierbij ontbreekt het aan elk soort van bevestiging. (. . .) De nationalisten, zowel officieren als manschappen prijzen het voorbeeldige gedrag van de Moren. (. . .) Er is meer dan eens bericht, dat de Moren weigerden te vuren op bataljons van rode vrouwen, die voor de regering van Madrid vochten. Er werden geen wreedheden gemeld door de duizenden Spanjaarden, die door de Marokkaanse rebellen gevangen werden genomen gedurende de campagne in het Rifgebergte (*de Marokkaanse oorlog*).

Dat ook de republiek in 1932 — toen Sanjurjo een rechtse

opstand begon die door een algemene werkstaking in Sevilla zeer snel mislukte — reeds Moorse troepen had gealarmeerd, was maar aan een enkeling bekend.

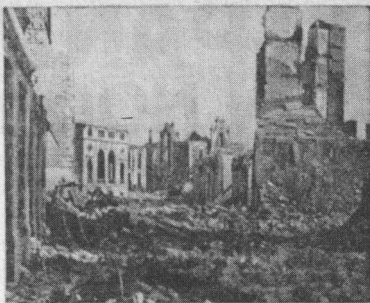
De tijd van de Spaanse burgeroorlog was de tijd van de communisants, de meelopers met het communisme. De leuze 'een democratische en parlementaire republiek van een nieuw type' was van de communisten afkomstig. De democraten lieten het Spaanse volk doodbloeden en de communisten riepen op tot solidariteit en verdediging van de democratie. Overtuigde socialisten zagen de Spaanse werkelijkheid en Stalins rol scherper dan vele niet-revolutionairen, die zich juist aangetrokken voelden door het beeld, dat de communisten over Spanje verspreiden. Vooral bij Engelse en Amerikaanse intellectuelen steeg het prestige van de communisten vanwege Spanje. Het meelopen ging gepaard met het geestelijk aan de leiband lopen van de communistische propaganda. De tegenstrijdigheden in de communistische politiek en de veranderingen erin — bijvoorbeeld ten aanzien van Largo Caballero — werden verdoezeld. Het interessantste geschrift, en één van de beste, waarin deze mentaliteit tot uiting kwam, was een lijvig boek van Frank Jellinek, een Engelse correspondent in Spanje. Zijn boek, 'The Civil War in Spain', werd verspreid door de Left Book Club, die in die dagen heel populair was in Engeland. Jellineks boek, dat de gebeurtenissen tot augustus 1937 behandelt, was veel eerlijker dan alles wat de communisten schreven. De hele voorstelling van de burgeroorlog was echter die van 'de bewezen juistheid van de communistische lijn'. Over de POUM schreef Jellinek:

De waarheid over het Trotskysme van de POUM was, dat zij het Trotskysme *objectief* hielp — en daardoor het fascisme — door de luide, ontijdige en valse aanvallen op de communistische partij en de USSR, door het opwerpen van overdreven en schematische slogans wat inopportuun was, door haar scheurmakers-intriges en door haar openlijke weigering, enige loyaliteit te betuigen aan de Spaanse en de Catalaanse Volksfront-regeringen.

Helaas moet worden vastgesteld, dat een niet onbelangrijk deel van de democratische volken stelselmatig **onjuist** wordt voorgelicht, ook door een groot deel van de katholieke pers. **De vorming van een juist oordeel van het openbare wereldgeweten wordt daardoor ernstig belemmerd.**

De beulen van Badajoz, de moordenaars van het katholieke Guernica, de schenders van het katholieke Baskië, zij kunnen er op rekenen, dat de Roomse pers in Nederland en elders over hun bloedige wandaden de mantel der liefde spreidt.

Zij kunnen er op rekenen, dat het Roomse volk van Nederland niets te horen krijgt van dat andere, **dat betere en nobelere katholieke Spanje, dat met een reeks van priesters, geleerden en kunstenaars met volle overtuiging en met volle offervaardigheid staat achter de regering van Valencia - ja, daaraan actief deelneemt.**

De Spaanse gezant in Nederland is een vroom katholiek ...

Op Franco, op de hulp van Mussolini en, o, ironie der geschiedenis, ook op de hulp van Hitler voor Spanje, heeft het officiële katholieke Nederland zijn hoop gebouwd

Maar als vrienden van Spanje, van het democratische Spanje, van het wettige Spanje, roepen wij alle medeburgers op, de waarheid onder de ogen te durven zien en mede te helpen aan de **vorming van het openbare wereldgeweten**, dat alleen in staat zal zijn de democratische regeringen te bewegen tot een krachtiger politiek, die in het uiterste uur van het gevaar **de Vrede kan redden, de Democratie, het Recht en de Vrijheid, Allereerst voor het arme, gemartelde**

Spanje - maar ook voor Europa en voor de gehele wereld.

Laten allen, die de daad bij het woord willen voegen, medehelpen aan de verspreiding van de Waarheid over Spanje en laat ieder **voor het grote hulpwerk, dat voor de onschuldige slachtoffers, in de eerste plaats de Spaanse kinderen, wordt georganiseerd, geven met milde hand, door deel te nemen aan de steunactie van de moderne arbeidersbeweging.**

In zijn zware worsteling voor de vrijheid en de vooruitgang, voor beschaving en welvaart, voor de vrede en de gerechtigheid moet Spanje, het Spanje van het werkende volk, weten, dat het niet alleen staat, maar dat het de sympathie, de bewondering en de steun geniet van de grote massa in de landen der democratie.

Daaraan willen wij uiting geven in een

demonstratieve vergadering

die gehouden zal worden op Donderdag 26 Augustus a.s., des avonds 8 uur, in de Apollohal

Spreekers:

Ir. J. W. Albarda en K. Vorrink

Verder: Muziek en Declamatie

Toegangsprijs 15 cent

Werklozen 5 cent

De besturen van N.V.V. en S.D.A.P.

George Orwell schreef in 1940 over het conformisme, dat de meelopers in 1937 beheerste:

Hetgeen voor mij werkelijk beangstigend was ten aanzien van de Spaanse burgeroorlog, was niet zozeer het geweld waarvan ik getuige was, zelfs niet de partijveten achter het front, maar het onmiddellijk weer terugkomen in linkse kringen van het geestelijk klimaat van de grote (*eerste wereld*) oorlog. Dezelfde mensen die twintig jaar eerder hadden geglimlacht over hun eigen superioriteit tegenover de oorlogshysterie, waren degenen, die regelrecht terughouden naar de geestelijke achterbuurt van 1915. Alle bekende idiotismen uit de oorlogstijd, spionnenjacht, het snuffelen naar iemands politieke orthodoxie (Snuf, snuf! Ben jij een goede antifascist?), het verkopen van gruwelverhalen, kwamen weer in de mode, alsof er in de tussenliggende jaren niets was gebeurd. (. . .) Er is daarom geen enkele zekerheid, dat de volgende orthodoxie, die naar voren komt, in enig opzicht beter zal zijn dan de vorige.

Dit laatste is maar al te juist gebleken. Met de koude oorlog kwamen de snuffelaars (soms dezelfde als uit 1937) weer terug; zelfs met nog grotere orthodoxie. Alleen was de nieuwe orthodoxie anders gericht. Anticommunisme werd niet meer als een bewijs van antifascisme gezien, maar omgekeerd antifascisme als een gebrek aan anti-communisme, dat de aandacht afleidde van de hoofdvijand. De mentaliteit, een verbinding van conformisme met de bestaande toestanden en de progressiviteit van het antitotalitarisme waren gebleven.

De houding van de Engelse schrijvers tijdens de burgeroorlog is neergelegd in een brochure, waarin deze schrijvers stelling nemen inzake de burgeroorlog, naar aanleiding van hun voorgelegde vragen. Het ontging aan de vragenstellers — een groep waarin Aragon, Auden, Heinrich Mann, Stephen Spender en Jean Richard Bloch zaten — kennelijk, dat hun vragen en de erbij gegeven toelichting, allesbehalve neutraal gesteld waren.

Vandaag wordt de strijd in Spanje gevoerd. Morgen kan dat in andere landen zijn — in ons eigen land.

Maar er zijn sommigen die ondanks het martelaarschap van Durango en Guernica, de voortdurende foltering van Madrid, van Bilbao en van het Duitse bombardement op Almeria, nog in twijfel verkeren, of beweren dat het mogelijk is, dat het fascisme kan zijn hetgeen het verkondigt te zijn: 'de redder van de beschaving'.

Dit is de vraag, die wij U voorleggen:

Bent U voor of tegen de wettige regering en het volk van republikeins Spanje?

Bent U voor, of tegen Franco en Fascisme?

Want het is onmogelijk om nog langer afzijdig te blijven.

Van de 148 bijdragen aan de publikatie kwamen er 126 onder het hoofd 'voor de regering' te staan, 16 onder het kopje 'neutraal', 5 verklaarden zich tegen de regering. De meeste schrijvers gaven geen antwoord met alleen 'ja' of 'neen', maar schreven een korte beschouwing. Bij de voorstanders van de republiek waren de volgende schrijvers:

Samuel Beckett

! LEVE DE REPUBLIEK !

Aldous Huxley

Mijn sympathieën liggen natuurlijk aan de kant van de regering, speciaal bij de anarchisten; want het anarchisme schijnt mij veel meer tot een gewenste sociale verandering te leiden dan het uiterst gecentraliseerde, dictatoriale communisme. Wat betreft 'partij kiezen' — de keuze, zo schijnt het mij toe, is niet langer tussen twee geweldgebruikers, twee systemen van dictatuur. Geweld en dictatuur kunnen geen vrede en vrijheid voortbrengen; zij kunnen alleen de resultaten van geweld en dictatuur voortbrengen, resultaten waarmee de geschiedenis ons alleen maar tot ziek wordens toe vertrouwd heeft gemaakt. De keuze is nu tussen militarisme en pacifisme. Voor mij is de noodzaak van pacifisme absoluut duidelijk.

Herbert Read

In Spanje, en vrijwel alleen in Spanje, leeft nog de

geest van verzet tegen de bureaucratistische tirannie van de staat en de intellectuele onverdraagzaamheid van alle doctrines. Om deze reden moeten alle dichters het verloop van deze strijd met openlijke en harts-tochtelijke deelname volgen.

Onder het hoofd 'neutraal' vinden wij de uitspraken van de volgende schrijvers.

T. S. Eliot

Hoewel ik natuurlijk meeleeft, ben ik er nog van overtuigd, dat het goed is, als er tenminste een paar schrijvers afzijdig blijven, en niet meedoen aan deze collectieve activiteiten.

Ezra Pound

Vragenlijst een ontsnappingsmechanisme voor jonge gekken, die te laf zijn om te denken; te lui om de natuur van het geld te onderzoeken, de wijze van uitgave ervan, de controle van dergelijke uitgaven door de Bank van Frankrijk en de stank van Engeland. U bent dat allemaal. Spanje is een emotionele luxe voor een troep sullige dilettanten.

H. G. Wells

Ik ben geen 'anti' van enig soort, behalve wanneer het antigangster of antinationalist is. Mijn sympathieën waren geheel bij de nieuwe liberale republiek van Madrid. Deze is vernietigd tussen de anarcho-syndicalisten aan de ene kant en de pronunciamiento van Franco aan de andere kant. De inmenging van Italië en Duitsland gaat volgens traditionele nationalistische wegen; het was te verwachten en het is zeer vergemakkelijkt door de stompzinnige verwarring in de Britse geest en in de Britse wil.

De werkelijke vijand van de mensheid is niet de fascist, maar de onwetende gek.

Onder de vijf tegenstanders van de (republikeinse) regering was

Evelyn Waugh

Ik ken Spanje alleen als toerist en als krantenlezer. Ik ben niet meer onder de indruk van de 'wettigheid' van de regering van Valencia dan de Engelse

communisten zijn van de wettigheid van de Kroon, het Hogerhuis en het Lagerhuis. Ik geloof, dat het een slechte regering was, die snel aan het ontaarden was. Als ik een Spanjaard was, zou ik voor Franco vechten. Als Engelsman ben ik niet in de netelige positie om uit twee kwaden te kiezen. Ik ben geen fascist en ik zal er ook geen worden, tenzij dat het 't enige alternatief van Marxisme zou zijn. Het is boosaardig om te suggereren dat zo'n keuze op handen is.

Eén van de 148 schrijvers konden of wilden de samenstellers niet onder voor, tegen of neutraal rubriceren. Hem plaatsten zij op de binnenkant van de omslag, onder het hoofd 'niet geclassificeerd'. Het was het antwoord van

George Bernhard Shaw

In Spanje hebben rechts en links zich allebei zozeer te schande gemaakt in de draaien die zij namen bij hun pogingen hun land te regeren, voor dat rechts in opstand kwam, dat het onmogelijk te zeggen is, wie van hen meer incompetent is. Spanje moet voor zichzelf kiezen: het is werkelijk onze zaak niet. Hoewel onze kapitalistische regering natuurlijk alles wat zij maar kon doen heeft gedaan, om generaal Franco te helpen. Ik, als communist, ben in het algemeen voor links; maar dat kan mij er niet toe brengen, om het Britse partij-parlementaire systeem te steunen of zijn imitaties op het vasteland, waarover ik de laagste opinie heb.

Op het ogenblik schijnen de kapitalistische machten een overwinning op generaal Franco behaald te hebben, met wat zij hun non-interventie noemen, hetgeen hun zeer actieve interventie aan zijn zijde betekent; maar het is onwaarschijnlijk, dat hij het laatste woord zal hebben. In de tussentijd zal ik niet tegen hem gaan schreeuwen.

Een Frans concentratiekamp

Nog kunnen wij ons slaven blijven noemen.

De ondergang van de republiek.

Teruel, de stad die in december 1937 door de republikeinen was veroverd, ging spoedig weer voor hen verloren. De republikeinse troepen ontsnapten met moeite aan een omsingeling. Franco's offensief tegen Teruel werd op 9 maart gevolgd door een groot offensief in geheel Aragón. Het was de eerste militaire operatie waarbij tanks een grote rol speelden, zoals later in de tweede wereldoorlog. Het republikeinse front werd overal doorbroken en de nationalistenv rukten snel op. Hun troepen drongen Catalonië binnen en bereikten op 8 april de Middellandse zee. Zij sneden daardoor Catalonië van het overige republikeinse Spanje af. Valencia werd rechtstreeks bedreigd. Het lot van de republiek scheen beslist. Reeds op 21 maart schreef het Algemeen Handelsblad onder de kop 'De laatste fase. Franco's successen in Spanje' onder meer:

Als de voortekenen niet bedriegen, gaat de burgeroorlog in Spanje snel zijn einde tegemoet en zal generaal Franco daaruit als overwinnaar te voorschijn komen. (. . .) Niet te loochenen valt, dat de regeeringen, zoowel van Frankrijk als van Engeland in verlegenheid

zijn gebracht. Ofschoon de zoo streng in acht genomen politiek van non-interventie zoowel generaal Franco als Rome en Berlijn gemeenschappelijk ten voordeele heeft gestrekt, zoo hebben Frankrijk en Engeland, zij het met bloedend hart, dezen hoogen prijs betaald, omdat zij een algemeenen Europeeschen oorlog als een catastrophe beschouwen, waarbij vergeleken de Spaansche burgeroorlog slechts kinderspel kan worden genoemd.

Ook de Duitsers rekenden erop, dat de voortekenen niet bedrogen. Op 7 april ontving Von Ribbentrop, de Duitse ambassadeur in Londen, die later minister van Buitenlandse zaken werd, een telegram uit Berlijn:

Sedert wij door de ontwikkeling van de militaire situatie in Spanje een spoedige overwinning van Franco mogen verwachten en wij daardoor op het in werking treden van het Britse plan, betreffende het instellen van een nauwkeurig onderzoek naar het aantal vrijwilligers (*in Spanje*), niet meer hoeven te rekenen, kunnen wij ons veroorloven, onze houding aangaande bijzondere kwesties te laten bepalen door overwegingen van politieke tactiek.

De republikeinse strijdkrachten slaagden er echter in zich te herstellen en hielden stand. In Catalonië liep Franco's offensief vast aan de rivieren de Ebro en de Segre, bij Valencia op nieuwe verdedigingslijnes van het republikeinse leger. Frankrijk had tijdelijk de doorvoer van enig oorlogsmateriaal toegelaten. Een afgesneden republikeinse divisie in de Pyreneeën week naar Frankrijk uit en mocht weer naar Spanje terugkeren; 97% van de soldaten keerde vrijwillig naar Barcelona terug om verder te vechten. Tot verrassing van de gehele wereld gingen de republikeinen in juli zelfs tot een groot tegenoffensief over. Op de 25ste van die maand trokken zij weer over de Ebro in Zuid-Catalonië en vestigden daar, bij Mora de Ebro, in enkele dagen een uitgestrekt bruggenhoofd. De republikeinen konden hun succes echter niet verder uitbuiten. De 'slag aan de Ebro' werd de verschrikkelijkste van de burgeroorlog; de laatste republikeinse troepen trokken ten slotte, nog in goede orde, op 15 november

over de Ebro terug. Franco verloor in de Ebroslag ongeveer 35.000 man, de republikeinse verliezen waren minstens tweemaal zo hoog. Hetgeen niet verbazingwekkend is, wanneer men de krachtsverhoudingen in materiaal bekijkt. Franco beschikte aan de Ebro over 1400 kanonnen, de republikeinen hadden er 120; tegenover 600-650 vliegtuigen aan nationalistische zijde, hadden de republikeinen er 100-130. Na de Ebroslag was de verhouding in tanks tussen de partijen één tegenover dertig, in vliegtuigen één op tien tot vijftien. Na de Ebroslag was de oorlog verloren voor de republiek. Rusland was al eerder begonnen zich uit Spanje los te maken. Hulp werd er niet meer gezonden, toen Stalin de 'zaak' niet meer als rendabel beschouwde. Ilja Ehrenburg schreef reeds in de *Isvestia* van 17 juni 1938 over het lage moreel van de republikeinse troepen en noemde de nationalist

De Spaanse patriotten aan de andere kant van de loopgraaf.

Deze patriotten van Franco konden het overigens steeds nog niet alleen af. Op 21 november 1938 stelde Woerman, Ministeriaaldirektor aan het Duitse ministerie van buitenlandse zaken, het volgende memorandum op over een onderhoud met de Spaanse (nationalistische) ambassadeur in Berlijn:

De Spaanse regering heeft de Duitse wensen betreffende kapitaaldeelname in mijnondernemingen grotendeels ingewilligd. In strijd met de Spaanse wetten is de Nationalistische regering akkoord gegaan met een Duitse deelname van 75% in drie ondernemingen, en van 60% in twee ondernemingen. Daarenboven is zij ermee akkoord gegaan, dat de Mauritania mijnonderneming in Tetuán geheel en al ontheven zal zijn van de voorzieningen in de Spaanse wet betreffende kapitaaldeelname. (. . .) De ambassadeur vergat het feit te vermelden, dat dit een wederdienst is voor de Duitse leveranties aan Spanje, en ik herinnerde hem eraan. Hij antwoordde, dat de nieuwe Duitse leveranties nog niet begonnen waren en vroeg, of er moeilijkheden gerezen waren. Ik ontkende dit en zei, dat de leveranties nu spoedig onderweg zouden zijn.

De sociale en economische toestand in republikeins Spanje werd steeds slechter in de loop van 1938. Het volk en de honderdduizenden vluchtelingen leden honger. De bombardementen op open steden werden steeds intensiever. Barcelona werd begin 1938 door de Italianen, waarschijnlijk op eigen houtje, gebombardeerd ondanks protesten van de Paus en verontwaardiging bij de Duitsers.

In de internationale politiek bleef Spanje alleen staan. Steeds dieper bogen de democratische staten voor Hitler's agressieve optreden. Oostenrijk was in maart bij Duitsland ingelijfd. Tsjecho-Slowakije werd in september, op de conferentie te München, door Frankrijk en Duitsland opgeofferd. Grote stukken van het land werden bij Duitsland, Hongarije en Polen gevoegd. De Volkenbond te Genève keek toe en zweeg. De democratische politici van Frankrijk, Engeland en ook van Nederland bleven doof voor de woorden van Alvarez del Vayo in Genève, waarvan het Algemeen Handelsblad op 20 september 1938 verslag uitbracht:

Met het oog op de Tsjechoslowaaksche kwestie werd de rede van Del Vayo natuurlijk met dubbelgrote belangstelling aangehoord. (. . .)

Nooit in haar geheele geschiedenis, zoo zeide Del Vayo, heeft de Volkenbondsvergadering beraadslaagd in een zoo pijnlijke sfeer van machteloosheid. (. . .)

Niemand, zoo verklaarde Del Vayo, heeft meer gedaan om den oorlog nabij te brengen dan juist zij, wier taak het was de vrede te handhaven. Het is niet te verwonderen, dat diegenen, voor wie onbeperkt geweld de eenige internationale realiteit is, zich voortdurend aangemoedigd voelen telkens opnieuw met geweld voort te gaan. De grootste verantwoordelijkheid voor den tegenwoordigen toestand ligt volgens Del Vayo niet zoozeer bij de aanvallers zelf, die immers slechts de eigen wetten van hun bestaan volgen, doch bij de landen, die voortdurend den mond vol hebben over vrede en over eerbiediging van de soevereiniteit der staten, doch niets hebben gedaan om hun plichten als Volkenbondslid eenigermate te vervullen (. . .) Voorts waarschuwde Del Vayo er

voor, dat Spanje, waarvoor duizenden Spanjaarden hun bloed hebben geofferd, niet aan de aanvallers zal kunnen worden weggeschonken om de eetlust van de aanvallers te verzadigen.

Vervolgens brandmerkte Del Vayo in dit verband de politiek der groote Westersche mogendheden, die onder de bedreiging met geweld voor zich zelf een periode van rust trachten te verzekeren.

Vlak voor Kerstmis 1938 hervatte Franco het offensief in Catalonië. Hij hoopte Barcelona met Pasen 1939 te bezetten. Het einde kwam echter veel sneller. De republikeinse tegenstand in het zuiden van Catalonië zakte spoedig geheel ineen. Enkele weken na het begin van het offensief stonden de troepen van de nationalistenvoor Barcelona. Op 25 januari 1939 tekende Ciano, de minister van buitenlandse zaken van Italië en schoonzoon van Benito Mussolini, het volgende in zijn dagboek aan.

De Duce (Mussolini) is erg verlangend om bericht te krijgen over de bezetting van Barcelona. Hij belt vaak op, omdat hij vreest voor een herhaling van wat er in Madrid gebeurd is. Ik niet.

Mussolini's vrees was inderdaad ongegrond. Barcelona, de revolutionaire hoofdstad van Spanje en Europa, verdedigde zich niet meer, het geloof en de hoop van de 19de juli waren verloren gegaan. De stad viel zonder slag of stoot. De regering had de stad reeds verlaten. De Duitse anarcho-syndicalist Augustin Souchy, die de burgeroorlog meemaakte, schreef in zijn boek 'Nacht über Spanien' over zijn vertrek uit de stad:

Op de ochtend van de 25ste Januari lagen op de straten van de stad stapels antifascistische documenten van alle partijen en allerlei verbrande papieren. De leiders waren gevlogen. Duizenden en nog eens duizenden onbetekenende vakbondsbestuurders poogden zich voor de oprukkende fascistische legers te redden.

Auto's met achtergeblevenen raasden door de stad. Vrachtauto's tot aan de rand gevuld met mannen, vrouwen en kinderen, sloegen de richting naar de grens in. De trams en de autobussen reden niet meer.

Op de gezichten der bevolking tekenden zich neerslachtigheid en vrees af. Maar hier en daar zag men gezichten met nauw verholen blijdschap. Het waren de leden van de vijfde kolonne, die op hun caudillo wachtten. Des namiddags sprong ik op een met vluchtelingen gevulde vrachtauto. De straten van Barcelona waren leeg. De auto sloeg de weg naar het noorden in. Enkele uren later rukte de voorhoede van Franco de stad binnen.

De volgende dag schreef Ciano in zijn dagboek:

Terwijl ik op de Golf-club was, kwam het nieuws, dat Barcelona gevallen was. Ik bracht den Duce in Terminillo op de hoogte en sprak met Starace af hoe deze gebeurtenis in geheel Italië gevierd zou moeten worden. Alles wat nodig was, was het vaststellen van de datum, zonder het volk enige dwang op te leggen, want de Italianen waren erg geestdriftig over het nieuws en volkomen spontaan.

Ook de Duce was zeer ontroerd ondanks het feit, dat hij trachtte zich een onverstoorbare houding te geven.

Maar hij heeft alle reden om voldaan te zijn, omdat de overwinning in Spanje maar door één naam gedragen wordt en dat is de naam van Mussolini, die de veldtocht dapper en standvastig heeft geleid, zelfs in een tijd, toen veel mensen, die hem nu toejuichen, tegen hem waren.

Het werd een groot feest voor de Italiaanse fascistten en Mussolini sprak als volgt:

Negrín, deze pion van de vermolmde democratieën, heeft ons een 'No Pasarán' toegeroepen, maar wij zijn erdoor gekomen. En wij roepen de wereld toe, dat wij verder zullen opmarcheren.

In Engeland vroeg de oppositieleider Attlee voor het laatst, wapens naar de Republiek te sturen. Keesings Historisch archief bevat een beknopt verslag van het antwoord van de eerste minister, Chamberlain.

In zake Spanje verklaarde Chamberlain, dat Duitschlands verzekering, dat dit land geen voordelen zoekt in Spanje, thans is aangevuld met

Vluchtelingen aan de Franse grens

dergelijke verzekeringen van Italiaanschen kant. Het is zeer verkeerd, aldus de premier, aan deze verzekeringen geen geloof te hechten; men moet van de menschen niet het slechtste denken.

Laten wij echter naar Catalonië terugkeren. Souchy was niet de enige die een goed heenkomen zocht. Tienduizenden, honderdduizenden vluchtten voor Franco's oprukkende legers uit, naar de Franse grens. De regering, die alle archieven had moeten achterlaten, het leger, dat elke samenhang verloor, maar vooral ook burgers. Een eindeloze stoet trok in de eerste dagen van februari bij Perthus en Puigcerda de Franse grens over. Het was echter niet meer mogelijk, een nieuw front te vormen. Op 7 februari kwamen Azaña, Negrín, Companys, Largo Caballero en alle andere politieke en militaire leiders Frankrijk binnen. De laatste 700 man van de Internationale brigades verlieten Spanje op 8 februari. De vlucht werd nog enigszins gedekt door de legereenheden die in Noord-Catalonië aan het front hadden gestaan, waar Franco's aanval niet had plaats gehad, zodat de troepen zich in volledige orde

hadden kunnen terugtrekken, toen het achterland ineenstortte. Onder deze troepen waren de eenheden van de vroegere Colonne Durruti, die als laatste op 10 februari Catalonië verlieten en in volmaakte militaire orde de Franse concentratiekampen binnen marcheerden.

Aan het slot van hoofdstuk acht werd reeds een beschrijving gegeven van één van de ergste van deze kampen, le Vernet. Niet alleen de militairen, ook de burgers werden samengedreven op open stukken land, omgeven door prikkeldraad, aan het strand. Bij Argèles werden er 70.000 bijeengepakt. Hier moesten zij zich — zonder enig onderdak of andere dekking — maar redden in de winter en bij temperaturen, die 's nachts onder het vriespunt daalden. De dichter Machado behoorde bij degenen die de eerste nacht omkwamen. Van de vluchtelingen stierven er tienduizenden in de kampen. De vrouwen en kinderen, die van de mannen werden gescheiden, werden in het begin beter behandeld. Frankrijk hoopte door deze behandeling de Spanjaarden tot terugkeren te bewegen, wat slechts weinigen deden.

De meesten van hen wonen nog steeds in Frankrijk en hebben zich daar een nieuw bestaan opgebouwd, meestal als arbeiders, want de zelfstandige beroepen zijn voor hen vrijwel gesloten. In de tweede wereldoorlog hadden de Spanjaarden een belangrijk aandeel in het Franse verzet tegen de Nazi's. Velen waren reeds tot het Franse leger toegetreden toen de wereldoorlog begon en streden later bij de Vrije Fransen van generaal De Gaulle. Spanjaarden vochten in 1940 in Narvik en Duinkerken, in 1942 in de woestijnvesting Bir Hakeim; en op de eerste tanks die in 1944 het stadhuis van het bevrijde Parijs bereikten, stonden de namen geschreven van Spaanse steden, waar de inzittenden gestreden hadden.

Na de ondergang van Catalonië bleef nog een groot stuk van Spanje — ongeveer de driehoek Madrid-Valencia-Almeria — in handen van de republiek met een talrijk leger, dat echter gebrek had aan voedsel, alle soorten van wapens, munitie en brandstof. Elke hoop op hulp van buiten verdween, toen Frankrijk en Engeland de republikeinse regering niet langer meer als de wettige regering erken-

Het republikeinse leger trekt de Franse grens over

den en eind februari diplomatieke betrekkingen met Franco aanknoopten. Ook Nederland erkende de overwinnaar en de gezant van de republiek, De Semprun y Gurrea verliet zijn post. In Het Vaderland van 25 februari nam Menno ter Braak afscheid van deze gezant

De erkenning de jure van Franco door de Nederlandsche regering, zal, zoals men in het avondblad van gisteren heeft kunnen lezen, het spoedige vertrek tengevolge hebben van den zaakgelastigde der Spaansche republiek, dr José Maria de Semprun y Gurrea. Op de noodzakelijkheid van die erkenning, nog voor Frankrijk en Engeland, wordt door den minister van Buitenlandsche Zaken de nadruk gelegd; dat de 'figuur' in het land van Grotius weinig fraai is, lijkt mij met dat al weinig te betwisten.

Er zijn echter andere dan politieke waarden, en het zijn deze waarden, die door erkenning de jure of de facto zelfs niet in het geding worden gebracht. Ik wil hier een woord van afscheid neerschrijven niet aan den diplomaat, maar aan den fijnen cultuurmensch

Semprun y Gurrea wiens vertrek (het is geen holle phrase ditmaal) een leegte achter zal laten. Want behalve de vertegenwoordiger van zijn volk en deszelfs republikeinse vrijheden, was de heer de Semprun y Gurrea een vertegenwoordiger van de Spaansche cultuur, die van den beginne af (bij zijn komst in December 1936) zijn taak als een tweeledige heeft opgevat. Onder zijn 'bewind' is de Spaansche legatie een centrum van culturele activiteit geweest. (. . .)

De heer De Semprun y Gurrea is een overtuigd katholiek, maar zijn katholicisme behoort niet tot de sectarische soort, die men hier te lande zoo veelvuldig aantreft; zijn religieuze geesteshouding sluit hem niet af van discussie met andersdenkenden; hij stond open voor anderer meening, zooals hij openstond voor de Nederlandsche cultuur, waarmee hij in contact kwam. (. . .) . . . en dat, Franco of geen Franco, de naam De Semprun y Gurrea steeds voor ons zal zijn een symbool van het beste wat er in Spanje leeft.

Azaña weigerde naar Spanje terug te keren en legde het ambt van president neer, toen Franco algemeen erkend werd. Azaña stierf in 1940, kort na de val van Frankrijk. De Franse autoriteiten stonden niet toe, dat de Spaanse vlag op zijn grafkist werd gelegd en hij werd begraven onder de Mexicaanse vlag. Zijn opvolger als president, de voorzitter van de Cortes Martínez Barrio, wenste ook een eind aan de strijd. Hetzelfde verlangen leefde bij alle groepen, bij het volk en de soldaten. Alleen de minister-president Negrín wilde doorvechten. Hij werd hierin gesteund door de communistische partij en Alvarez del Vayo. Zij kwamen met de andere leden van de regering naar Spanje terug en vestigden zich bij Yeste. Een regeringsapparaat bestond niet meer. Er was alleen het leger, met Miaja als opperbevelhebber, waarvan alle bevelvoerende generaals, evenals de politieke partijen en de vakbewegingen, op vrede aandrongen. Zij wilden proberen, door rechtstreekse onderhandelingen met Franco's regering in Burgos een aantal humanitaire garanties te krijgen. Te Madrid ontstond een soort 'vredes-

partij', die alle bovengenoemde groepen omvatte en waarvan kolonel Casado, de commanderende generaal van het centrale leger te Madrid, één van de drijvende krachten was. Casado was een officier van het oude leger en reeds onder de monarchie een overtuigd republikein. Bepaalde partijopvattingen had hij niet.

Negrín weigerde op de voorstellen tot onderhandelen in te gaan, en besloot in samenwerking met de communistische partij tot een staatsgreep tegen het leger, waarbij alle militaire posten van enig belang in handen van betrouwbare communisten zouden komen en praktisch een dictatuur werd ingesteld. Toen Negrín een decreet in deze zin uitvaardigde, waren Casado en zijn bondgenoten hem voor. In de nacht van 5 op 6 maart werd te Madrid een Nationale Verdedigingsraad geproclameerd, onder voorzitterschap van Miaja, waarin vertegenwoordigers van de socialisten, de CNT, de UGT en de republikeinse partijen zitting hadden. Het leger en het volk accepteerde deze Defensieraad. Negrín verliet Spanje op 6 maart in gezelschap van zijn ministers en de voornaamste leiders van de communistische partij. In en rond Madrid verlieten communistische troepeneenheden echter het front en vielen de Nationale Defensieraad aan. De laatste gevechten in de Spaanse burgeroorlog waren begonnen. Deze gingen niet tussen republikeinen en nationalistten, maar tussen republikeinse troepen onderling, die het front, waar zij tegenover Franco stonden, verlieten, en onder meer een verbitterde strijd uitvochten om het bezit van een gekkenhuis bij Alcala de Henares. De communisten bleken nog over eigen tanks te beschikken, waarvan het bestaan aan de republikeinse legerleiding onbekend was. Zes dagen duurden de gevechten. De toestand in Madrid was enkele dagen zeer kritiek voor de Nationale Defensieraad. Hij werd echter gered door de stormpolitie en troepen onder bevel van de anarchist Cipriano Mera. Mera, een metselaar, werd door het uitbreken van de burgeroorlog uit de gevangenis bevrijd, waarin hij zat als organisator van een staking. Hij organiseerde de milite van de CNT te Madrid en speelde een grote rol bij de verdediging van de stad. In de slag bij Guadalajara voerde hij het leger-

corps aan dat onder andere het Garibaldi-bataljon omvatte. In de wereldoorlog werd hij aan Spanje uitgeleverd. Protesten uit Mexico voorkwamen zijn terechtstelling en hij wist ten slotte uit Spanje te ontsnappen. Thans metselt hij weer, bij Parijs.

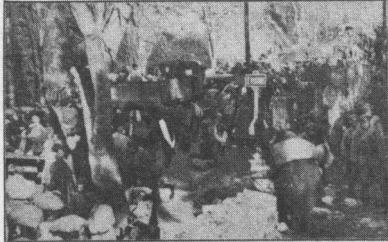
Nadat zij verslagen waren, accepteerden de communisten op 12 maart de Defensieraad, en verklaarden:

In deze omstandigheden geven wij niet alleen ons verzet tegen de gevormde autoriteit (*de Defensieraad*) op, maar ook zullen de communisten, aan het front en in het achterland, waar zij ook werken of strijden, voortgaan zoals zij tot nog toe gedaan hebben, aan het land, met hun bloed en hun leven, een voorbeeld te geven van zelfopoffering, heldhaftigheid en discipline.

In het communistische geschiedsbeeld na de burgeroorlog is de Verdedigingsraad echter weer 'de verraderlijke Junta' geworden, die de 'Engels-Frans-Amerikaanse imperialisten' diende en 'Spanje aan het fascisme uitleverde'. Toch heeft ook deze opvatting ingang gevonden. In een herdenkingsuitgave uit 1961, over de burgeroorlog van de Belgische socialistische partij staat te lezen over de rol van de anarcho-syndicalisten in de burgeroorlog.

De algemene anarchistische bandeloosheid in het republikeinse leger, de door hen uitgelokte straatgevechten van 5 tot 10 Mei 1937 in het republikeinse Barcelona en hun medeplichtigheid aan het tot stand komen van de Junta van generaal Casado die Madrid aan Franco zou overleveren en dit enkele maanden voor het uitbreken van wereldoorlog II vormden een nog droeviger reeks gebeurtenissen. Niet alleen de anarchisten waren 'medeplichtig'. Alle niet-totalitaire stromingen vonden elkaar in de Nationale Verdedigingsraad. Deze coalitie is ook later steeds de basis geweest waarop de bannelingen en de Spaanse illegaliteit naar eenheid gezocht hebben op het politieke en het syndicale vlak. Negrín en Alvarez del Vayo werden niet opgenomen in de Spaanse socialistische partij in ballingschap en speelden geen grote rol meer. De communistische partij is de 'eenheid' — zoals die in de burgeroorlog,

Vluchtelingen- stroom naar Frankrijk over zijn hoogtepunt

Woensdag 21 bereikte de vluchtelingenstroom, uitkomst naar de Franse kust, de Spanische kust bij Ormaiztegui, in Le Portugal, om te worden opgevangen door de Franse kustwacht. De Franse kustwacht heeft op de kust van Ormaiztegui de aanpak van de vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht. De Franse kustwacht heeft op de kust van Ormaiztegui de aanpak van de vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht. De Franse kustwacht heeft op de kust van Ormaiztegui de aanpak van de vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht.

VOLKSVERHUIZING uit de Spaanse oorlogshel

Op ruim 100.000 mensen, berogen en uitvluchtelingen, zal de vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht worden opgevangen. De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht.

Bezoekers vliegers van de Franse kustwacht zijn op de kust van Ormaiztegui. De Franse kustwacht heeft op de kust van Ormaiztegui de aanpak van de vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht.

De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht. De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht.

De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht.

De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht.

De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht.

De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht. De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht.

Non-stop New York-Warschau

De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht.

Vier doden bij ongeluk met vrachtwagen

De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht.

Franco in Barcelona

De vluchtelingenstroom naar Frankrijk in handen van de Franse kustwacht wordt opgevangen door de Franse kustwacht.

onder haar leiding bestond — blijven propageren en verzwijgt dat er een streven naar eenheid bestaat, waarvan zij principieel uitgesloten is.

Het doel van de Nationale Defensieraad was de overgave met waarborgen tegen wraakgerichten en een vrije uittocht van allen, die liever in ballingschap gingen dan onder Franco's bewind te leven. Casado meende, dat de militairen in Burgos wel met hem, als officier, zouden willen onderhandelen. Tijdens een gesprek met Negrín, dat Casado in zijn boek 'De laatste dagen van Madrid', weergaf, zei Casado op 1 maart:

Ik zei hem (Negrín) dat ik dacht, dat de enige oplossing directe onderhandelingen tussen de twee legers was, en ik herinnerde hem aan het militaire karakter van de regering te Burgos. Verder zei ik hem, dat ik meende, dat men in het vijandelijke kamp wel respect voor mij had ondanks mijn welbekende republikeinse en antifascistische sympathieën.

Het leek er even op, of de Nationale Defensieraad, zijn doel kon bereiken. Twee afgevaardigden gingen naar Burgos. Uiteindelijk weigerde Franco echter elke concessie op humanitair gebied vast te leggen. Hij wist, dat de republiek geen vuist meer kon maken, stelde op 26 maart een ultimatum voor de overgave en liet tegelijkertijd zijn troepen oprukken. Zij stieten niet meer op tegenstand van enige betekenis. Het republikeinse leger smolt weg, de soldaten gingen naar huis. Een formele capitulatie van het gehele republikeinse Spanje heeft nooit plaats gevonden. De Defensieraad verzocht nog telegrafisch aan verschillende democratische landen om vluchtelingen op te nemen. Er kwam geen antwoord. Slechts enkele tientallen vluchtelingen werden toegelaten op de talrijke Engelse en Franse schepen, die voor de Spaanse kust lagen. Onder hen waren de leden van de Nationale Defensieraad behalve de secretaris en één lid: Julian Besteiro. Professor Julian Besteiro was één van de voornaamste leiders van de socialisten en een bekend geleerde. Hij had een grote rol gespeeld in de vernieuwing van de Spaanse universiteit en het onderwijs, die in de negentiende eeuw door Giner del Rios was begonnen. Als socialist stond hij zowel

tegenover Caballero als tegenover Prieto. Besteiro streefde naar een modern democratisch Spanje, als voorwaarde voor een later socialistisch Spanje. In de burgeroorlog had hij geen rol gespeeld. Wel vertegenwoordigde hij de republiek in Engeland bij de kroningsplechtigheden van George VI in 1937. Zijn naam was genoemd als bemiddelaar bij eventuele onderhandelingen tussen de strijdende partijen. In november 1936, bij het naderen van Franco's troepen, had hij geweigerd zijn geboortestad Madrid te verlaten en mee te vluchten met de regering.

| Ik ben oud. Ik heb geen kinderen. Het is mijn plicht hier te sterven, *zei Besteiro*.

Ook in 1939 wenste hij in Madrid te blijven. Hij werd door de overwinnaars gearresteerd en tot dertig jaar gevangenisstraf veroordeeld, nadat eerst de doodstraf tegen hem was geëist, wat tot demonstraties in Madrid en andere steden had geleid. Besteiro stierf in de gevangenis in 1940, zeventig jaar oud. In 1960 werd toestemming verleend, zijn stoffelijk overschot in Madrid te herbegraven.

Alvarez del Vayo en de communisten hebben er later op gewezen, dat enkele maanden na het einde van de burgeroorlog de tweede wereldoorlog begon en dat het republikeinse leger, zelfs al had het Madrid en Valencia moeten opgeven, tot die tijd nog stand had kunnen houden. Het is nooit te zeggen, hoe de 'geschiedenis zou zijn verlopen, als . . .'. Het is echter niet waarschijnlijk, dat het uitbreken van de wereldoorlog de republiek zou hebben geholpen. Engeland en Frankrijk hadden Franco als het wettige staatshoofd van Spanje erkend en voerden in het begin van de oorlog geen politiek die Franco en Mussolini tegen hen in het harnas zou kunnen jagen. De antifascistische coalitie, waar de gehele buitenlandse politiek van de republiek tijdens de burgeroorlog op gericht was, werd pas in 1941 door Hitler tot stand gebracht, toen hij Rusland binnen viel. Negrín zelf liet al in februari 1939 vliegtuigen, die via Mexico voor de republiek waren gekocht, voor de halve prijs verkopen, omdat zij toch niet meer van nut konden zijn. En het voeren van een werkelijke volksoorlog, met guerilla's in de rug van de

vijand, zou herstel van de milities betekend hebben en dat was juist door de politiek van Negrín en de communisten onmogelijk geworden.

Hoe het ook zij, de Tweede Spaanse republiek ging ten onder. Op 28 maart kwam het bericht van de overgave van Madrid in de wereldpers. De Nieuwe Rotterdamsche Courant van die dag schreef:

Nadat de afgelopen weken reeds duidelijk gemaakt hadden, dat van hardnekkigen tegenstand tegen de troepen van Franco wel geen sprake meer zou zijn, komt thans het bericht dat Madrid zich na een verzet van ongeveer twee en een half jaar heeft overgegeven. (. . .)

Het nieuws van de overgave was hedenmiddag nog niet officieel bekend gemaakt, doch het verspreidde zich als een loopend vuurtje over de stad. Al spoedig werden betoogingen gehouden onder leiding van nationalistische elementen, die Franco! Franco! riepen. De politie greep niet in en de groote menigte begaf zich niet in tegendemonstraties. Er vallen geen wanordelijkheden voor.

Men verwacht dat in den loop van den dag met de bezetting van de stad door Franco's troepen begonnen zal worden.

Na de overgave van Madrid werd de rest van de republikeinse zone in enkele dagen bezet. Op 1 april gaf Franco zijn laatste legerbericht uit, dat eindigde met de woorden:

Ha terminado la Guerra. De oorlog is afgelopen.

In Rome hield Ciano zijn dagboek bij:

Madrid is gevallen en met de hoofdstad ook alle andere steden van Rood Spanje. De oorlog is voorbij. Het is weer een ontzaglijke overwinning voor het fascisme, misschien wel de allergrootste tot nu toe . . .

Betogingen op het Piazza Venezia vanwege de val van Madrid. De Duce is dolblij. Hij wees op de atlas, die openlag op de kaart van Spanje, en zei: 'Hij heeft al bijna drie jaar op deze kaart opengelegd, dat is genoeg. Maar ik weet nu al, dat ik een andere kaart moet opslaan'.

En Ciano schreef eronder

Hij bedoelt Albanië.

En inderdaad, op 7 april trokken Italiaanse legers dat land binnen. Het was de laatste uitdaging die niet werd beantwoord. Op 31 augustus trokken de legers van Hitler Polen binnen en werd de kaart op Europa opengelegd: de wereldoorlog was begonnen. Europa onderging het lot, dat het geprobeerd had af te wenden door aan Spanje voorbij te gaan, en omdat Europa aan Spanje voorbij was gegaan, was dit lot des te harder. De oorlog hield op, voordat hij was beëindigd, want aan Spanje ging men wederom voorbij, bij de bevrijding. Twintig jaar na de burgeroorlog, in 1956, verscheen er in Spanje een gedicht, in een clandestien verspreide bundel, over

De dagen die voorbij gaan.

Weer een dag die ten einde gaat in grauwheid
die als as smaakt op de lippen der ziel.

Een dag van smaad is voorbij gegaan.

Bedenkt dan jullie die voor de vrijheid

je leven hebt ingezet, de dood hebt aanvaard,
die met de vrijheid

de zege regelt, het welverdiende brood eet

en elke avond een gelukkiger dag verwacht:

er zijn makkers van jullie door de nederlaag getekend,
omdat, zoals verraad hun leven afsneed en verkocht,
verraad en lafheid graf en kerker doen voortduren.

Iedere dag die voorbij gaat

is er weer een dat de wonde wijder openzweert,

dat de misdadigers hun buit verteren

dat aan miljoenen makkers in de wereld

het leven ontzegd wordt en de kans om met ere

te sterven al strijdend. Ieder uur

gaat ons een kans verloren

te denken dat daar ver weg vrije volken bestaan.

Weer een dag meer die gaat.

Nog kunnen wij ons slaven blijven noemen.

SPECTATOR

NUMBER 6855

FRIDAY, NOVEMBER 13, 1959

PRICE NINEPENCE

FRANCO'S SPAIN

By IAN GILMOUR

De open wond

'Nog kunnen wij ons slaven blijven noemen', schreef een Spanjaard in 1956. Wie zo schrijft, voelt de burgeroorlog nog als een open wond en leeft in onvrede met de toestand. Maar de slaaf die zich zijn toestand bewust is en deze innerlijk niet aanvaardt, is al een vrij man, ook al is hij het uiterlijk niet. Dit geldt voor geheel Spanje. De grote meerderheid heeft het bewind van Franco innerlijk nooit aanvaard. Spanje werd nooit een echt fascistisch land, ondanks alle pogingen van de Falange om dat te bereiken. Het bleef een bezet land, een overheerst land, waarin met fascistische methode de orde werd gebracht. Franco kon inderdaad 'overwinnen, niet overtuigen'. Maar hij kon wel elk openlijk verzet vernietigen. Nog jaren na de burgeroorlog was er op grote schaal actief verzet in Spanje en waren er partisanen. Het verzet en de hoop laaide hoog op na de tweede wereldoorlog. Bannelingen, vooral jongeren, keerden illegaal naar hun land terug om te strijden. De Spanjaarden rekenden op steun en op een grote actie door het buitenland, maar er kwam geen hulp en ten slotte werd elk verzet gebroken. Tot op heden zijn er

illegale bewegingen blijven bestaan en verspreiden zij illegale publikaties. Zij zijn echter vrij machteloos. De leden van de hele en halve illegale groepen zijn doorgaans oude militanten, die jaren in de gevangenis gezeten hebben en nog onder politietoezicht staan. De bannelingen hebben in het buitenland hun organisaties en hun pers. Het contact, dat zij met de werkelijke ontwikkeling in Spanje hebben, wordt echter steeds minder. De nieuwe generatie van politieke vluchtelingen — die vooral sedert 1956 is ontstaan en uit jongeren, vaak intellectuelen, bestaat — zoekt weinig aansluiting bij de oude bannelingen. De republikeinse regering in ballingschap heeft de buitenlandse politiek van de tijd van de burgeroorlog voortgezet: zichzelf 'aanvaardbaar' maken in de ogen van de democratische staten, in de hoop deze tot een loslaten en veroordeling van Franco te bewegen. Door het passieve karakter van deze politiek bleef resultaat uit. Martínez Barrio en Prieto hadden een grote invloed op deze politiek. Zij stierven beiden in 1962.

En Franco bleef heersen over Spanje. Internationaal werd zijn positie steeds sterker door de koude oorlog. Zijn verleden wordt door velen met de mantel der liefde bedekt. In een artikel ter herdenking van de burgeroorlog schreef H. A. Lunshof in Elseviers Weekblad van 22 juli 1961

Weliswaar heeft Franco Mussolini en Hitler geprezen, hij heeft hun bedoelingen weten te verijdelen. Hij heeft voorkomen, dat Hitler op Gibraltar marcheerde of dat Mussolini zijn vlootbasis gebruikte. Met andere woorden: toen het erop aan kwam, keerde hij de fascistische dictators de rug toe; zijn enige fout was: de Condor-divisie naar Rusland te sturen, die trouwens niet veel betekende.

Spanje was in de tweede wereldoorlog — ook officieel — niet neutraal. Het was een non-belligerente (niet daadwerkelijk vechtende) bondgenoot van de as en kwam daar openlijk voor uit. Nog voor het einde van de burgeroorlog had Franco zijn bondgenoten laten weten, dat Spanje te uitgeput was om ten oorlog te kunnen trekken. Franco keek de kat uit de boom en stelde eisen voor

Generalissimo Franco an „Die Wehemaht“:

EL JEFE DEL ESTADO
GENERALISIMO DE LOS EJERCITOS NACIONALES

El grande espíritu vuestro
de honra y disciplina
de sus camaradas abrumados
encarnada en los gloriosos caídos
en tierras de España.

Francisco Franco
Berlín 3 Mayo 1939
ante de la victoria

Dankbetuiging van Franco aan het Duitse leger

eventuele latere deelname aan de oorlog, die ten koste van Frans Afrika gingen en waar Duitsland, toen in Frankrijk het bewind van Vichy aan de macht was, niet op in wilde gaan. Maar Duitse duikboten werden bevoorrad in Spaanse havens. Spaanse soldaten — velen niet vrijwillig — vochten in de Blauwe divisie aan het oostfront. De Duitse Gestapo organiseerde de Spaanse geheime politie en had het recht, zelfstandig arrestaties in Spanje te verrichten en de gearresteerden naar Duitsland te voeren. De Amerikaanse ambassadeur kreeg eens, zijn land was nog niet in oorlog, de enveloppe terug van een brief, die hij naar de Ver. Staten had verzonden. Er stond het stempel op van de Duitse censor, die de brief geopend had. 'Is dit wat U een onafhankelijk land noemt?' vroeg de ambassadeur aan de Spaanse minister van buitenlandse zaken, Franco's zwager Serrano Suñer, en toonde hem de enveloppe.

Toen het erop aan kwam — niet om de democratische landen te helpen, maar de fascistische bondgenoten, voor wie het getij begon te verlopen — keerde Franco

zich af van zijn vrienden. De gesigneerde portretten van Mussolini en Hitler op zijn schrijfbureau maakten plaats voor die van Eisenhower en de paus. Hij verving de meest uitgesproken fascistische ministers, waaronder zijn zwager, door kleurlozer figuren, conservatieven, monarchisten en clericalen. Hij paste zich aan in zijn woordkeus. Op 15 februari 1942 had de caudillo verklaard

Duitsland is gedurende twintig jaar de verdediger van de westerse beschaving geweest. (. . .) Als de weg naar Berlijn open zou liggen, dan zou niet slechts één divisie Spanjaarden deelnemen aan de strijd, maar een miljoen Spanjaarden zouden hun hulp aanbieden.

Dergelijke uitspraken werden vervangen door woorden over het 'christelijke westen' en de democratie.

Wij hebben een democratie geschapen en natuurlijke organisaties, die in harmonie met het volk zijn (*Franco op 4 november 1959*).

De tegenstanders van Franco hebben er wel een spelletje van gemaakt, de meest tegenstrijdige uitspraken van Franco naast elkaar te plaatsen. Toch zijn de verschillen in de uitspraken, wanneer hij over zijn eigen regime spreekt, betrekkelijk gering. Ook als hij over democratie praat. In 1961 verklaarde Franco in een rede op het congres van de Falange:

Tegenover de onorganische democratie die zij (*de westerse bondgenoten*) in de praktijk brengen, stelt Spanje de organische en representatieve; het principiële verschil tussen deze berust erop, dat bij de eerste vertegenwoordiging wordt verkregen door middel van kunstmatige organisaties, de politieke partijen, terwijl bij de tweede vertegenwoordiging plaats heeft door middel van de natuurlijke organen, waarvan de mens deel uitmaakt. (. . .) En als de liberale (*democratie*) gemakkelijk uitmond in het communisme, in de andere worden de vrijheidsbeginselen bereikt, zonder dat men enig gevaar loopt (groot applaus).

De tegenstrijdigheden in de uitspraken en de handelingen van democratische politici *over* Franco en diens bewind zijn vaak opvallender en pijnlijker. Op 11 december

1946 verklaarde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties:

De Algemene Vergadering is overtuigd, dat de fascistische Franco-regering van Spanje, die met geweld aan het Spaanse volk werd opgelegd met behulp van de As-mogendheden, en die in de oorlog materiële steun aan deze As-mogendheden gaf, het Spaanse volk niet vertegenwoordigt.

Maar de Verenigde Staten sloten militaire verdragen met Spanje en rustten zijn legers uit. Spanje werd tot de Unesco toegelaten, vervolgens in de Verenigde Naties, in de Organisaties voor Europese Economische Samenwerking. Franco klopt op de deur van de NATO en de EEG. Eisenhower omhelsde Franco niet minder hartelijk dan Hitler deed. Duitse ministers en ondernemers zijn welkome gasten in Spanje en de Engelse minister Butler hield in 1961 een speech in Madrid, waarin hij, volgens het officiële verslag, het volgende tot uitdrukking bracht:

Hij noemde het een werkelijke schande, dat Spanje zoveel jaren buiten de internationale samenleving was gehouden, terwijl dit land altijd een essentieel bestanddeel van het Westen vertegenwoordigde en nog vertegenwoordigt, speciaal thans, nu het Westen tegenover het communistische gevaar staat. Hij voegde eraan toe, dat hij zeker was, dat het Iberische schiereiland, dat wil zeggen Spanje en Portugal, een fundamentele basis vormt voor de toekomstige grootheid van Europa.

De Italiaanse prins Caracciolo maakte in 1961 deel uit van een internationale commissie, die een onderzoek instelde naar de toestand van de politieke gevangenen in Spanje (die de commissieleden overigens niet mochten bezoeken). Het Italiaanse weekblad l'Espresso interviewde hem bij zijn terugkeer in Italië.

Was er iets, dat bijzondere indruk op U maakte gedurende Uw verblijf in Spanje?

Ja, het grote aantal personen, dat tijdens onze ondervragingen duidelijk maakte, dat zij zich in zekere zin verraden voelden door de westerse democratieën. Zij herinnerden met bitterheid aan de

hartelijke omhelzing die Francisco Franco van generaal Eisenhower ontving, het officiële bezoek aan Madrid van de Britse minister Richard Butler, en Generaal de Gaulle's politiek van goede nabuurschap. Dit gevoel van bitterheid tegen het Westen is zeer verspreid en brengt vele tegenstanders van het regime, vooral onder de jongeren, tot extremistische opvattingen.

De communistische partij heeft geprofiteerd van de politiek van de democratische staten en van de politiek van Franco, die elke tegenstander als communist afschildert, het Spaanse volk met totalitarisme vertrouwd heeft gemaakt en de grootste barricades tegen het binnendringen van het totalitaire communisme — de CNT en de UGT — heeft gesloopt. De macht van Stalin tijdens de burgeroorlog was een macht over het apparaat, dat de staat beheerste, geen macht over het volk. Onder Franco hebben de communisten werkelijke vorderingen gemaakt. Veel danken zij ook aan hun zender in Praag, die dagelijks zijn propaganda naar Spanje uitzendt. Aan de democratische bannelingen is reeds jaren geleden de zendtijd — bij radio Toulouse — ontnomen. De laatste tijd kan ook Castro zich in een grote populariteit verheugen in Spanje.

Er worden veel verontschuldigen aangevoerd voor het accepteren van Franco in de internationale samenleving: De burgeroorlog is lang geleden, de tegenstellingen zijn verzoend; door Franco op te nemen in de kring der vrije volken, zal het regime zich in democratische zin ontwikkelen; Franco heeft ook veel goeds gedaan. In Spanje zelf wordt over verzoening niet gesproken. Franco spreekt nooit over de 'burgeroorlog', steeds over de 'kruistocht', of over de 'reconquista' (de herovering). Een Falangist, die tot de oppositie overging, zei enkele jaren geleden:

Het verschil tussen een rode te zijn of een niet-rode, de Beweging gesteund te hebben of dit niet gedaan te hebben, in andere woorden tussen overwinnaars en overwonnenen, is op dit moment een realiteit in het nationale leven en in de administratieve beslissingen van de regering. De mogelijkheid om macht te verwer-

ven, die precies is afgebakend tussen veroveraars en overwonnenen, de behandeling van de burgers, waarbij hetzelfde onderscheid gemaakt wordt, de kansen op maatschappelijke invloed en vele andere factoren, laten heel duidelijk zien, dat dit ernstigste probleem nog om een oplossing vraagt. Als dit zo duidelijk is vanuit ons kamp, dan kan men zich gemakkelijk voorstellen, hoe het er, van de andere kant uit bekeken, uitziet.

Franco heeft zeer bewust deze tegenstellingen in het leven en het geestelijk klimaat van de burgeroorlog levend gehouden. De herinnering aan de verschrikkingen van die tijd werkte verlamdend op elk verzet. Het monument dat in 1959, twintig jaar na het einde van de strijd, onthuld werd in de Vallei van de Gevallen, in het middelpunt van Spanje, is geen gedenkteken aan een broederstrijd, maar een overwinningsmonument van de kruistocht. Het reusachtige en indrukwekkende monument omvat klooster, kathedraal, kruis en grafkelder. Een grafkelder voor alle doden die voor de kruistocht vielen, maar niet voor de tegenstanders. Deze betaalden wel hun tol aan mensenlevens voor het monument, dat ten dele door republikeinse gevangenen werd gebouwd. In het Winkler Prins 'Boek van het jaar', uitgave 1960, werd echter, bij een foto van het monument, als onderschrift geplaatst:

Nadat vele controversen waren overwonnen of terzijde geschoven, kon het gedenkteken voor alle gevallen in de Spaanse burgeroorlog eindelijk in 1959 worden ingewijd.

De resultaten van Franco's regime zijn zeer pover gebleven. Op sociaal-economisch gebied is de toestand de laatste jaren verbeterd. De verschrikkelijke armoede van de jaren na de burgeroorlog is verdwenen. Bepaalde groepen arbeiders zijn er zelfs op vooruit gegaan sedert 1936. In het geheel genomen is het levenspeil van de grote massa echter niet hoger dan het in 1935 was. Exacte gegevens hierover worden niet opgesteld. Gebouwd werd er de laatste jaren op grote schaal. De grote steden breidden zich enorm uit. Dit maakte veel indruk op de

toeristen, waarvan de meesten geen kennis genomen zullen hebben van een studie over Spanje, die het Engelse blad *The Spectator* van 15 november 1959, publiceerde. Over de bouwactiviteiten werd hierin gezegd:

Spanje investeert, naar verhouding, meer dan Engeland. De moeilijkheid is, dat de mensen die geld maken het, evenals de vorsten in Saoedië-Arabië, liever in de bouwwerken investeren dan in de industrie. In beide gevallen om belasting te ontlopen, en omdat zij, met reden, weinig vertrouwen hebben in de Spaanse industrie. En als zij in de bouw investeren, kunnen zij ook een subsidie krijgen voor arbeiderswoningen, hoewel er geen sprake van is, dat er arbeiders in wonen.

Diplomaten en rijke zakenmensen wonen in flatgebouwen, die met regeringssubsidie gebouwd zijn.

(. . .) De verkeerde richting, waarin geïnvesteerd wordt, maakt de inflatie veel erger. De expansie is gefinancierd met een inflatie van 15% per jaar.

Het laatste is nadien veranderd. De Organisatie voor Europese Economische Samenwerking verlangde, dat er aan de inflatie een einde kwam en dat Spanje financieel gezond werd. Er werd een stabilisatieplan doorgevoerd. Maar er is nu een grote werkloosheid, speciaal bij de bouwvakarbeiders en de stabilisatie betekende een loonstop, terwijl de prijzen toch nog omhoog liepen. Van het regime heeft een kleine groep geprofiteerd. Mensen, die erop uit waren zich zelf te verrijken. Niet door het opbouwen van moderne grote ondernemingen en investeringen, maar door financiële manipulaties, corruptie en roofbouw op het land.

Spanje heeft zich niet in democratische richting ontwikkeld. Wel zijn de uiterlijke fascistische kenmerken verdwenen. De portretten van Franco komt men niet meer in elke etalage tegen; de bordjes 'Hier spreekt men niet over politiek' zijn reeds lang uit de cafés verdwenen. De Falange, met zijn para-militaire organisaties, zijn uniformen en zijn vlagvertoon, is geheel in verval en trekt nog slechts baantjesjagers aan. De baantjes worden sedert 1945 echter hoe langer hoe minder door de Falange vergeven. Franco

'Amnestie', leuzen op monument van de Falange (1961)

ging meer op andere groepen steunen: monarchisten, personen van de oude rechterzijde van vóór de burgeroorlog. Zo wist hij deze groepen aan zich te binden en tegelijkertijd de oppositie van uit die kant te verdelen en te compromitteren. Zelf hield hij steeds de teugels in handen. Franco's 'instinct voor het onweegbare in de macht' is waarschijnlijk zijn grootste kracht. Dit instinct waarschuwde hem ook voor alle veranderingen in de structuur van zijn regime en in die van het land. De zwarte handel kon heel lang welig tieren, Franco wilde er niets tegen doen. De corruptie — tot in de allerhoogste regeringskringen — hield hij bewust in stand. Corrupte figuren zijn medeplichtig en blijven dat, ook als zij, zoals vele ministers is overkomen, in de woestijn worden gestuurd voor de tekortkomingen van het regime. Een Spanjaard, die pas enkele jaren in ballingschap is, vertelde mij, dat hij gewerkt had in de officiële vakbeweging. Hij was verbonden aan een 'arbeidersuniversiteit' van deze geleide, nationaal-syndicalistische, vakorganisatie. Hij had daar de arbeiders op de hoogte gesteld van hun *wettelijke*

rechten volgens de Spaanse sociale wetgeving, waarvan de arbeiders zelf vaak onwetend worden gehouden. Verder had hij, met een groep vrienden, aan de arbeiders zo veel mogelijk feitelijke gegevens verteld over de sociale en economische toestanden in Spanje en elders. Het was alles geheel legaal en volgens het officiële programma van de officiële arbeidersuniversiteit. Deze universiteit had veel succes bij de arbeiders, maar werd na enkele jaren gesloten. De leraren kwamen in de gevangenis of vluchtten naar het buitenland.

Wij dachten, *zo zei deze man ongeveer*, dat wij het systeem van binnen uit konden hervormen en verbeteren. Maar wij waren naïef. Franco begrijpt heel goed, dat *elke* verandering, ook verbeteringen, op de duur nadelig voor hem zijn; dat elke doorbreking van de bestaande toestand zich uiteindelijk tegen het regime zal keren.

Het streven van de nationalistten om in Spanje de klok terug te zetten en de angst voor elke verandering heeft de ergste gevolgen gehad voor de Spaanse cultuur. De achteruitgang is op dit terrein nog lang niet ingehaald. De omvang van het onderwijs is kleiner dan in de tijd van de republiek en niet te vergelijken met de enorme vlucht, die het onderwijs nam in het republikeinse Spanje in de burgeroorlog. De onderwijzers werden grotendeels op straat of in de gevangenis gezet na Franco's overwinning. De dorpen zijn nu dikwijls weer zonder enig onderwijs. In Barcelona en Madrid was, nog jaren na de wereldoorlog, het aantal onderwijsinstellingen en leerlingen minder dan de helft van wat het voor de burgeroorlog geweest was. Het peil van het onderwijs daalde. Aan de universiteiten werd het aanleren van kritisch denken vervangen door het inpompen van definities, zoals:

Een berg is een verheffing van de bodem, die eindigt in een punt.

De culturele elite was trouwens na de burgeroorlog uitgeweken. De twee Nobelprijzen, die aan Spanjaarden werden toegekend na de burgeroorlog, gingen naar bannelingen. De violoncellist Pablo Casals, die in het algemeen weigert op te treden buiten zijn woonplaats Prades in Zuid-

Frankrijk, zolang Franco aan de macht is, is wellicht de beroemdste onder hen. Aan de doden onder deze tegenstanders heeft het nationalistisch Spanje zelfs getracht de eer te ontnemen. In 1956 schreef Leo Peters hierover in De Nieuwe Stem:

In de z.g. Complete Werken van dichters als Federico Garcia Lorca, Antonio Machado en Miguel Hernandez, kan men geen woord lezen over de omstandigheden van hun dood, noch de gedichten die zij op het toppunt van hun scheppend vermogen produceerden. (. . .)

Miguel Hernandez, na Lorca Spanje's tweede grote dichter, stierf in een concentratiekamp bij Alicante, aan algehele uitputting ontstaan door zijn t.b.c. en tyfus.

In 1952, tien jaar na zijn dood, lezen wij in één van de kranten van de Falange, zijn moordenaars:

' . . . Miguel Hernandez; zoals zovele dichters, jong gestorven, krijgt met deze uitgave, eindelijk de eer die hij zeker verdient'. Het laatste werk van de dichter, dat tijdens de burgeroorlog ontstond, werd gebundeld onder de naam 'Vientos del Pueblo' (De stormen die een volk zijn), uitgegeven. Uit deze bundel vinden we in de 'Complete werken' slechts twee korte en minder belangrijke verzen.

Over het geestelijk klimaat in Spanje zelf schreef een banneling, Sanches-Mazas, in het tijdschrift Ibérica van december 1960

In die tijd (1952) was ik redacteur van een tijdschrift voor filosofie en geschiedenis van de wetenschap, Theoria geheten, dat ik opgericht had en dat in 1956 verboden werd vanwege het liberale karakter. In het tweede nummer van het tijdschrift, dat in het herdenkingsjaar van Jean le Rond d'Alembert en het werk van de grote Franse encyclopedisten viel, plaatste ik een verdediging van de geest van de encyclopedisten. Eén van de grootinquisiteurs van het Spaanse culturele leven, thans voorzitter van de raad voor atoomenergie en een topfiguur van de Katholieke Actie, die mijn artikel las (. . .) viel mij heftig aan met de volgende

woorden: 'Vriend, voor heel wat minder dan jij hebt geschreven, werden er in de gouden eeuw van Spanje mensen op de brandstapel gebracht en in Pamplona in 1936 doodgeschoten. Pas dus op met dergelijke opvattingen te verdedigen'.

Sindsdien is geen verbetering ingetreden bij de officiële instellingen van cultuur en wetenschap. De Opus Dei, de machtige katholieke lekenorganisatie, heeft steeds meer invloed en macht gekregen bij en over het onderwijs en de wetenschap. Deze organisatie infiltreert ongeveer op dezelfde wijze als de Stalinisten tijdens de burgeroorlog deden. De laatste jaren is de Opus Dei ook de grootste georganiseerde politieke en economische macht in Spanje geworden. In denken en werkwijze vertegenwoordigt de Opus Dei het ergste obscurantisme in Kerk, staat en maatschappij. Calvo Serrer, één van de leiders van de organisatie, schreef in 1957 in het dagblad A.B.C.

Godsdienstvrijheid leidt tot verlies van geloof.

Vrijheid van meningsuiting tot demagogie, geestelijke verwarring en pornografie. Vrijheid van vereniging tot anarchisme en het oproepen van totalitarisme.

De Opus Dei neemt in het Spanje van Franco de plaats in van de Jezuïeten in het oude traditionele Spanje. Evenals de Jezuïeten is de Opus Dei in denken en organisatie totalitair gericht. Maar de Jezuïeten vormden tegelijkertijd een intellectuele elite, die aan zichzelf de hoogste eisen stelde en trots was op het intellect dat het voortbracht en opleidde. De Opus Dei vertegenwoordigt echter de tot maatstaf verheven middelmatigheid, de rancune tegen elke vorm van geestelijke onafhankelijkheid. In dit verschil weerspiegelt zich het verschil tussen het Spanje van Franco en het traditionele Spanje, dat de nationalistten beweerden te willen herstellen, maar dat in zijn eenzijdige gerichtheid dood was gelopen. De Spaanse cultuur werd echter nooit door het onderwijs en de universiteit bepaald. De cultuur school in het volk. Salvador de Madariaga schreef in 'Overwinnaars, waakt!'

Wat de bovenlaag van de arbeidersklasse betreft, deze is in Spanje schranderder en vaak beter belezen dan in Engeland. Statistieken van

Pablo Casals neemt, na een muzikfestival in Prades, afscheid van koningin Elisabeth van België

analfabetisme zijn misleidend, tenzij men ze vergelijkt met statistieken van datgene, wat de menschen die kunnen ook werkelijk lezen. Terwijl in Engeland de beste kranten in de geheele wereld ongeëvenaard zijn, staat de pers welke er in de praktijk door de groote massa wordt gelezen, op een veel lager peil dan die, welke in Zuid-Europa door de groote massa wordt gelezen: en van de overgroote meerderheid der boeken, welke in het noorden en in het zuiden van Europa worden gedrukt, bereiken kwantiteit en kwaliteit in het zuiden waarschijnlijk meer eenzelfde peil dan in het noorden. Wat dit betreft valt, gelijk in al het voorgaande de betere instinctieve en niet-schoolsche smaak van den zuiderling in het oog. De eenige klasse welke in het zuiden onwetend, of liever analfabeet, is gebleven, is die der boeren. Maar hun onwetendheid betreft boeken, niet het leven; en ze zijn schrandere.

De bovenlaag van de Spaanse arbeidersklasse, dat waren de militanten van de CNT en de UGT. Zij zijn verdwenen,

en dit kan men de nationalisten als hun grootste misdaad aanrekenen tegenover Spanje en de gehele wereld. Hun idealen en hun revolutie waren inderdaad romantisch en soms dwaas, maar zij hadden misschien het zuiverste beeld voor ogen van een socialisme, dat een broederschap van arbeidende mensen was, dat ooit in een massabeweging werd gezien en zij slaagden erin, hun droombeeld opmerkelijk ver te verwezenlijken. Zij gingen ten onder aan hun tekortkomingen, aan de aanvallen in de rug door mensen die de humanitaire kant van het socialisme vergeten waren, maar vooral doordat zij tegen een overwelldigende overmacht aan bruut geweld stonden. Hun ondergang was tragisch, maar geen schande en vol heldhaftigheid en waardigheid.

En toch

de wind (die obsessie van blijde, vrije wind)

dringt in het boek, opent de bladen,

beweegt vers zeventien, blaast tussen de silaben,

en als je wist hoe ik stik in de o,

het is als was heel Spanje één gruwelijke

plaza de toros,

wit van de zon,

langzaam weggevreten door een geweldige waaier
van zwart.

(En toch

beweegt

een ietsje wind, zie maar gindse peppel . . .)

Het slot van dit gedicht — De pen die moet zingen, van Blas de Otero — is wel heel wat anders dan het bittere 'nog kunnen wij ons slaven blijven noemen'. Tussen het ontstaan van de twee gedichten ligt een tijdsverloop van enkele jaren. En de tijd heeft men in Spanje niet tot stilstand kunnen brengen. De tijd is een kracht die tegen het regime werkt. Een nieuwe generatie is nooit verantwoordelijk voor de daden van de vorige en voelt geen medeplichtigheid. De tijd isoleert het regime. Niet alleen onder de jongeren beweegt 'een ietsje wind'. Een dictatuur brengt het geestelijk leven niet tot stilstand. In de tijd van de ergste terreur is er hoogstens sprake van een toestand van schijndood. Die ergste terreur is voorbij

in Spanje. Eind 1961 waren er nog geen 1000 politieke gevangenen. Het werkelijke culturele leven komt onder een dictatuur echter maar moeizaam aan de oppervlakte. Het uit zich op half clandestiene wijze, in publikaties in kleine blaadjes, gecamoufleerd om de censuur te misleiden, en vooral door contacten.

Voor zover er sprake van verzoening is in Spanje is het in deze sfeer van contacten en halve illegaliteit. Contacten tussen hen die altijd anti-Franco waren en hen die Franco gesteund hebben, maar zich van het bewind afgekeerd hebben uit teleurstelling over de resultaten, uit afkeer van het morele verval en omdat zij menen dat het getij verloopt. Het is een verzoening, maar een verzoening tegen Franco. Ook in de Spaanse Kerk is verzet tegen het regime ontstaan. Ten dele is het een machtsstrijd in de Kerk zelf, tegen de Opus Deï. Bij een kleine minderheid in de Kerk is echter een echt sociaal gevoel ontstaan. De Duitse publicist Gunthar Lehner, die in 1961 een verslag over de toestand in Spanje publiceerde in de Frankfurter Hefte, schreef over deze sociale katholieke kringen:

De bondgenoot van deze beweging is niet het marxistisch atheïsme zoals in links-katholieke kringen van Frankrijk, maar een levend en vitaal humanisme. Het gaat in zeer veranderde vorm terug op de zeer revolutionaire traditie van het Spaanse anarcho-syndicalisme. Dit elementaire en doorleefde humanisme van de arbeidersklasse heeft christelijke wortels, hoewel deze geheel verborgen bleven.

Het verzet in deze kleine kringen blijft echter vrij ongevaarlijk voor de machthebbers. Op de Guardia Civil en het leger, de handhavers van de orde, kan het bewind nog steeds rekenen. En het volk? Het bleef steeds anti-Franco, maar werd tevens het grote vraagteken. De oppositie en de bannelingen waren tot voor kort zelfs pessimistisch. De grote revolutionaire en culturele tradities van de arbeidersbewegingen schenen met de dragers ervan ten onder te zijn gegaan. De nieuwe generatie van arbeiders leek materialistisch ingesteld onder het materialistische regime, geatomiseerd en egoïstisch geworden door het corporatistische systeem, uitsluitend ingesteld op ver-

betering van de eigen positie. Tot in het voorjaar van 1962 de massa's in Asturië, het Baskenland en hier en daar in het zuiden en in Catalonië in beweging kwamen en staakten in een land waar staken als een misdaad gestraft wordt. Rustig en beheerst, staakten zij zoals bij alle grote stakingen in het Spaanse verleden. Het was een verrassing voor iedereen, voor het regime, de oppositie, de bannelingen en het buitenland. De eisen waren concreet en zakelijk. De stakers kregen veel morele steun, maar weinig materiële en staakten, zoals hun vaders hadden gedaan, uit innerlijke kracht. De strijd, en de represailles die begonnen, toen deze was afgelopen, vernietigden ook in het buitenland de leugen van de verzoening tussen Franco en Spanje. De toestand is gebleven: Franco tegen Spanje. Het bewind kan nog lang stand houden, het kan ook plotseling verdwijnen. Eerst dan zal de open wonde in Spanje kunnen helen. Eerst dan zal ook blijken of de dubbele ramp van de burgeroorlog en het bewind van de overwinnaar de geestelijke kracht van het land heeft aangetast: de cultuur van het volk, waarop de arbeidersbewegingen en hun revoluties waren gebouwd. In zijn boek 'Overwinnaars, waakt!' illustreerde Salvador de Madariaga deze kracht en waardigheid van 'de armen en de nederigen' met het volgende voorval, van vóór de burgeroorlog, waarmee ik dit boek wil beëindigen:

Bij een verkiezing in Spanje (ik geloof, dat het in 1936 was) stond een landarbeider uit het Zuiden met een honger van vele jaren in zijn uitgemergelde lichaam in de rij voor het stembureau in Granada. Een propagandist van de conservatieven wenkte rustig naar hem met een zilveren dollar; de landarbeider reageerde niet. De propagandist toonde discreet achter zijn hand een biljet van 25 peseta's: de landarbeider staarde voor zich uit. Een beetje geprikkeld haalde de propagandist een briefje van 100 peseta's te voorschijn, een fabelachtige som voor een landarbeider; deze zei ditmaal iets, en wel in woorden welker beknoptheid niet in een vertaling kan worden weergegeven: 'En mi hambre mando yo' (ik ben de meester van mijn eigen honger).

- Alba, Victor, *Sleepless Spain*, London 1948 (Cobbett)
 Idem, *Historia de la Segunda República Española*, México 1960 (Libro Mex)
 Alvarez del Vayo, J., *Freedom's Battle*, London 1940 (Heinemann)
 Authors take sides on the Spanish War, London (1937) (Left Review)
 Bahamonde y Sánchez de Castro, A., *Un Año con Queipo*, Barcelona 1938 (Ed. Españoles)
 Barea, A., *Struggle for the Spanish Soul*, London 1941 (Secker & Warburg)
 Idem, *De Vonk (The Clash)*, (Internationale Echo 2)
 Bernanos, Georges, *Les grands cimetières sous la lune*, Paris 1938 (Plon)
 Bolloten, B., *The Grand Camouflage*, London 1961 (Hollis & Carter)
 Borkenau, Fr., *The Spanish Cockpit*, London 1937 (Faber and Faber)
 Bowers, C., *My Mission to Spain*, New York 1954 (Simon & Schuster)
 Brademas, J., *Revolution and Social Revolution*, 1953
 (Thesis Oxford, typescript Internationaal Instituut v. Sociale Geschiedenis)
 Brandt, (W), *Ein Jahr Krieg und Revolution in Spanien*, Paris 1937 (S.A.P.)
 Brenan, G., *Het Spaanse Labyrint (The Spanish Labyrinth)*, Amsterdam 1947 (Van Oorschot)
 Idem, *The face of Spain*, London 1950 (Turnstile Press)
 Broué, P. et E. Témime, *La Révolution et la Guerre d'Espagne*, Paris 1961 (Minuit)
 Brouwer, Dr. J., *De Spaansche Burgeroorlog*, Hilversum 1936 (Brandt)
 Idem, *Het Mysterie van Spanje*, Amsterdam 1946 (Meulenhoff)
 Idem, *In de Schaduw van de Dood*, Amsterdam 1956 (Verz. Werk I, Van Oorschot)
 Casado, S., *The Last Days of Madrid*, London 1939 (P. Davies)
 Cattell, D. T., *Communism and the Spanish Civil War*, Berkeley 1955 (Univ. of Californian Press)
 Idem, *Soviet Diplomacy and the Spanish Civil War*, Berkeley 1957 (Univ. of Californian Press)
 Ciano's Dagboek, Amsterdam 1947 (Arbeiderspers)
 Colodny, R. G., *The Struggle for Madrid*, New York 1958 (Paine-Whitman)
 La Destruction de Guernica, Paris 1937 (Com. Franco-Espagnol)
 Documents on German Foreign Policy 1918-1945. *The Spanish Civil War*, London 1951 (H.M. Stationery Office)
 El Campesino, (V. Gonzalez) *Listen Comrades*, London 1952 (Heinemann)
 Épopée d'Espagne, Paris 1957 (A.V.E.R.)
 Esch, P. A. M. van der, *Prelude to War*, The Hague 1951 (M. Nijhoff)
 Der Freiheitskampf des Spanischen Volkes und die internationale Solidarität, Berlin 1956 (Dietz)
 Hernandez, Jesus, *La Grande Trahison*, Paris 1953 (Fasquelle)
 Historia del Partido Comunista de España, Paris 1960 (Éd. Sociales)
 Jellinek F., *The civil war in Spain*, London 1938 (Left Book Club)
 De Julio a Julio, Barcelona 1937 (Tierra y Libertad)
 Kaminski, H. E., *Ceux de Barcelone*, Paris 1937 (Denöël)
 Koestler, Arthur, *Menschenopfer unerhört*, Paris 1937 (Carrefour)
 Idem, *Dialogo met de dood (Dialogue with Death)*, Den Haag 1946 (De Bezige Bij)
 Idem, *De Yogi en de Volkscommissaris (The Yogi and the Commissar)* Amsterdam 1947 (De Bezige Bij)
 Krivitsky, W., *Dat heb ik Gezien! (In Stalin's secret service)*, Amsterdam 1940 (All. de Lange)
 Kuyper Hz., G., *Geschiedenis van het Spaansch Schiereiland gedurende de jaren 1807-1814. Naar het Engelsch van A. Alison*, Breda 1846 (Broese & Co)
 Langdon-Davies, J., *Behind the Spanish Barricades*, London 1936 (Secker & Warburg)
 Last, Jef, *De Spaanse Tragedie*, Amsterdam 1938 (Contact)
 Leval, G., *Social Reconstruction in Spain*, London 1938 (Spain and the World)
 Idem, *Né Franco, né Stalin*, Milano 1955 (Inst. Edit. Italiano)
 Lichtveld, L., *De Sfinx van Spanje*, Rotterdam 1937 (Nijgh en van Ditmar)

- McGovern, J., Terror in Spain, London 1937 (I.L.P.)
 Madriaga, S. de, Spain, London 1930 (Benn)
 Idem, Overwinnaars waakt! (Victors Beware), Den Haag 1946 (Boucher)
 Martin Blasquez, J., I Helped to Build an Army, London 1939 (Secker and Warburg)
 Martínez, C., Crónica de una Emigración, México 1959 (Libro Mex)
 Matthews, H. L., The Yoke and the Arrows, London 1958 (Heinemann)
 Orwell, George, Homage to Catalonia, Boston 1952 (Beacon Press)
 Palencia, I. de, Smouldering Freedom, London 1946 (Left Book Club)
 Payne, S. G., Falange, Stanford 1961 (Stanford Univers. Press)
 Peers, A., The Spanish tragedy, London 1936 (Methuen)
 Peirats, J., La C.N.T. en la Revolucion española, Toulouse, 1951 1953 (Ed. C.N.T.)
 Revolution und Gegenrevolution, Barcelona 1937 (D.A.S.)
 Richard, V., Lessons of the Spanish revolution, London 1953 (Freedom Press)
 Riegler, M., Espionnage en Espagne, Paris 1938 (Denoël)
 Rocker, R., The Tragedy of Spain, New York 1937 (Freie Arbeiter Stimme)
 Rost, N., Guernica, de heilige stad der Basken bestaat niet meer, Amsterdam 1937
 (Com. 'Hulp aan Spanje')
 Ruiz Vilaplana, A., Ik verklaar onder eede, (Doy Fe), Rotterdam 1938 (Brusse)
 Sencourt, R., Spain's Ordeal, London 1938 (Longmans, Green and Co)
 Serge, V., Een brandend vraagstuk, Marxisme en Anarchisme, Rotterdam z.d. (Bevrijding)
 Smith, L. E., Mexico and the Spanish Republicans, Berkeley 1955 (Univers. of Californian Press)
 Souchy, A., Licht over Spanje (Nacht über Spanien), Den Haag (A.S.P.)
 Taylor, F. J., The United States and the Spanish Civil War, New York 1956 (Bookman)
 Tennant, E., Spanish Journey, London 1936 (Eyre and Spottiswoode)
 Thomas, Hugh, The Spanish Civil War, London 1961 (Eyre and Spottiswoode)
 The tragic week in May, Barcelona 1937 (C.N.T.)
 Vanter, G., Nederlanders onder commando van Hollander Piet in Spanje, Amsterdam 1939 (Pegasus)
 Voor Spanje's Vrijheid 1936-1961, Antwerpen 1961 (B.S.P.-I.E.V.)

SPECIALE NUMMERS VAN TIJDSCHRIFTEN

De Libertijn, juli-augustus 1956; De Nieuwe Stem, februari 1960 en augustus 1961; 'Buiten de perken' juli 1961.

*Voor zo ver dit mogelijk was, is voor aanhalingen, gebruik gemaakt van reeds bestaande vertalingen in het Nederlands; deze zijn in de literatuuropgave vermeld. Enkele teksten moesten uit een andere dan de oorspronkelijke taal vertaald worden omdat het origineel niet bereikbaar was. Het illustratiemateriaal is grotendeels afkomstig van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam, waar ook de belangrijkste bibliotheek over de burgeroorlog in Nederland is. Het kaartje op pag. 205 is overgenomen uit Hugh Thomas, *The Spanish Civil War*, London 1961 (Eyre & Spottiswoode); de illustratie met het gedicht van Lorca op pag. 145 uit M. Tuñon de Lara en Dominique Aubier, *Spanje, Utrecht 1959* (Picturaboek, Spectrum). De gedichten van na de burgeroorlog werden vertaald door Dr. G. J. Geers en verschenen eerder in de bovenvermelde Spanjenummers van *De Libertijn* en *De Nieuwe Stem*.*

- 1931
 14 april - Uitroeping van de (tweede) Spaanse Republiek
- 1933
 sept. tot febr. 1936 - Bienio Negro (rechtse regeringen)
- 1934
 6-8 oktober - Opstand in Asturië
- 1936
 16 februari Verkiezingsoverwinning van het volksfront
 17 juli - Nationalisten beginnen de militaire opstand tegen de republiek
 19 juli - Begin van de sociale revolutie. Republikeinse regering Giral
 21 juli - Centraal militie comité in Catalonië (tot 26 sept.)
 1 augustus - Frans voorstel tot non-interventie
 14 augustus - Badajoz door de nationalisten veroverd
 4 september - Republikeinse regering Largo Caballero
 5 september - Irún door de nationalisten veroverd
 9 september - Eerste bijeenkomst van de non-interventie commissie
 27 september - Het Alcázar van Toledo door de nationalisten ontzet
 1 oktober - Franco te Burgos tot generalissimo en leider van nationalistisch Spanje uitgeroepen
 12 oktober - De strijd om Madrid begint
 4 november - De CNT treedt in de republikeinse regering
 6 november - De republikeinse regering naar Valencia overgeplaatst
 7 november - Nationalistische troepen in de Universiteitsstad van Madrid
- 1937
 januari-februari - Slag aan de Jarama
 8 februari - Malaga door de nationalisten veroverd
 20-23 maart - Slag bij Guadalajara
 19 april - Eén partij in nationalistisch Spanje
 24 april - Bombardement van Guernica
 2-6 mei - 'Tragische meiweek' in Barcelona
 15 mei - Val van de regering Largo Caballero
 17 mei - Republikeinse regering Negrín, zonder CNT en UGT
 19 juni - Bilbao door de nationalisten veroverd
 6-28 juli - Slag bij Brunette
 20 oktober - Nationalisten veroveren Gijón, waardoor geheel noord-Spanje in hun handen is
 31 oktober - Republikeinse regering naar Barcelona verplaatst
 15 december-22 februari 1938 - Strijd om Teruel
- 1938
 7 maart - Nationalistisch offensief in Aragón
 8 april - Nationalisten bereiken de Middellandse Zee en snijden republikeins Spanje in twee delen. Prieto treedt uit de regering Negrín
 25 juli tot 15 november - Slag aan de Ebro
- 1939
 26 januari - Nationalisten veroveren Barcelona
 9 februari - Geheel Catalonië door de nationalisten veroverd
 5-6 maart - Staatsgreep van Casado in Madrid
 28 maart - Nationalistische troepen in Madrid
 1 april - Laatste legerbericht van generaal Franco

*Omslag en lay-out Jurriaan Schrofer en Kees Nieuwenhuijzen
 Fotolitho en offsetdruk
 N.V. Drukkerij 'De IJsel' v/h R. Borst & Co Deventer*